

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Katedra sociální práce

Diplomová práce

Bc. Irena Petruželová, DiS.

Vývoj ústavní péče o děti a mladistvé v legislativním kontextu

Development of institutional care for children and adolescents
in the legislative context

Praha 2018

Vedoucí práce: PhDr. Kazimír Večerka, CSc.

Na tomto místě chci poděkovat především panu PhDr. Kazimíru Večerkovi, CSc. za odborné vedení, cenné rady a podporu při zpracování této práce. Rovněž bych chtěla poděkovat PhDr. Jiřině Víravové, Ph.D. za pomoc při metodickém vedení práce.

Mé poděkování dále patří odborným pracovníkům z řad Diagnostického ústavu pro mládež Praha 2 a speciálním pedagogům z řad výchovných ústavů sítě diagnostického ústavu, kteří se podíleli na praktické části této diplomové práce.

Čestné prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 14. května 2018

.....

Irena Petruželová

Klíčová slova:

Delikvent

Diagnostický ústav pro mládež

Dítě

Mladistvý

Pěstounská péče

Ochranná výchova

Ústavní výchova

Výchovný ústav

Keywords:

Delinquent

Diagnostic Institute for Youth

Child

Juvenile

Foster Care

Protective Education

Institutional Education

Educational Institute

Abstrakt:

Ústavní péče o delikventní děti a mládež má v naší zemi dlouholetou tradici. Tato péče o mravně narušenou a sociálně znevýhodněnou mládež prošla složitým vývojem a desítkami let ověřovaným zdokonalováním. Dnes můžeme konstatovat, že ještě donedávna tento systém navazoval na tradiční vzor práce s touto klientelou a plynule jej rozvíjel dále tak, aby co nejlépe akceptoval a reagoval na aktuální problémy našich mladistvých. Ovšem současnou situaci ohledně péče o tuto mládež v zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy lze shledat jako ne zcela vyhovující, lze ji nazvat krokem zpět či dokonce „likvidací“ některých aspektů dlouhodobé práce a úsilí pracovníků v oblasti výkonu ústavní a ochranné výchovy.

Abstract:

Institutional care for delinquent children and youth has a long tradition in our country. This care for morally disturbed and socially disadvantaged youngsters has undergone complex development and tens of years of proven improvement. Today, we can state that this system has continued to work on the traditional model of working with this client, and has continually developed it to best accept and respond to the current problems of our teenagers. However, the current situation regarding the care of this youth in institutions for institutional and protective care can be considered incomplete, it can be called a step backwards or even "liquidation" of some aspects of long-term work and efforts of workers in the area of institutional and protective education.

Obsah

ÚVOD	9
1 HISTORIE PÉČE O MLÁDEŽ V LEGISLATIVNÍM KONTEXTU	11
1.1 HISTORIE OCHRANNÉ VÝCHOVY	14
1.2 HISTORIE ÚSTAVNÍ VÝCHOVY.....	16
1.3 HISTORIE DIAGNOSTICKÝCH ÚSTAVŮ	18
2 SOUČASNÁ PÉČE O MLÁDEŽ V LEGISLATIVNÍM KONTEXTU	22
3 ZAŘÍZENÍ PRO VÝKON ÚSTAVNÍ A OCHRANNÉ VÝCHOVY.....	25
3.1 ŠKOLSKÁ VÝCHOVNÁ ZAŘÍZENÍ.....	25
3.1.1 <i>Diagnostický ústav.....</i>	<i>26</i>
3.1.2 <i>Dětský domov.....</i>	<i>28</i>
3.1.3 <i>Dětský domov se školou.....</i>	<i>28</i>
3.1.4 <i>Výchovný ústav.....</i>	<i>29</i>
3.2 STANDARDY KVALITY PÉČE O DĚTI VE ŠKOLSKÝCH ZAŘÍZENÍCH	29
4 DIAGNOSTICKÝ ÚSTAV PRO MLÁDEŽ PRAHA 2	32
4.1 HISTORICKÝ VÝVOJ DŮM.....	32
4.2 SOUČASNÁ SCÉNA DŮM	33
4.3 NÁSLEDNÁ ZAŘÍZENÍ DŮM.....	33
4.3.1 <i>Pracovníci výchovných zařízení.....</i>	<i>34</i>
5 KLIENTELA VÝCHOVNÝCH ZAŘÍZENÍ	36
6 PRAKTICKÁ ČÁST – VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ	40
6.1 CÍL VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	40
6.2 POPIS VÝZKUMNÉHO VZORKU	40
6.3 METODOLOGIE VÝZKUMU.....	41
6.3.1 <i>Výzkumná metoda.....</i>	<i>41</i>
6.3.2 <i>Metoda sběru dat .....</i>	<i>42</i>
6.3.3 <i>Vyhodnocování získaných dat.....</i>	<i>42</i>
6.4 VYHODNOCENÍ ZÍSKANÝCH DAT	43

7	DÍLČÍ ZÁVĚRY	61
8	KAZUISTIKY	63
8.1	NORBERT	63
8.2	LUDVÍK	71
	ZÁVĚR.....	78
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	81
	SEZNAM OBRÁZKŮ	83
	PŘÍLOHA 1. SEZNAM VÝCHOVNÝCH ZAŘÍZENÍ DÚM	84
	PŘÍLOHA 2. DOTAZNÍK.....	90

Seznam zkratk

DD	Dětský domov
DDŠ	Dětský domov se školou
DDÚ	Dětský diagnostický ústav
DPN	Dětská psychiatrická nemocnice
DÚM	Diagnostický ústav pro mládež
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
MV	Ministerstvo vnitra
MZ	Ministerstvo zdravotnictví
OPL	Omamné a psychotropní látky
OSPOD	Orgán sociálně právní ochrany dětí
OV	Ochranná výchova
PN	Psychiatrická nemocnice
SVP	Středisko výchovné péče
ÚV	Ústavní výchova
VÚ	Výchovná ústav

Úvod

Diagnostické ústavy a sítě jejich dětských domovů se školou a výchovných ústavů se dlouhodobě starají o převýchovu dětí a mladistvých s nařízenou ústavní či ochrannou výchovou. Tato péče má téměř dvousetletou tradici, kterou nyní výrazně ovlivňují legislativní změny. Podle zákonných ustanovení platných do konce roku 2013 rozhodoval diagnostický ústav o způsobu resocializačního zacházení s delikventy, a to na podkladě komplexní diagnostiky zaštitěné odbornými pracovníky ústavu ve spolupráci s rodinou mladistvého a orgánu sociálně právní ochrany dětí. Současný stav procesních kroků umisťování delikventů do ústavní péče se od původního zásadně odlišuje.

Z důvodu zásadních legislativních změn a jejich negativního dopadu do praxe, jsem si zvolila téma diplomové práce tak, abych své tvrzení deklarovala na reálném stavu současné institucionální péče o děti mravně ohrožené. Sleduji především vývoj, účel a systém práce s delikventními dětmi a mládeží.

V teoretické části této práce se věnuji historickému kontextu ústavní péče o děti a mladistvé se zaměřením na platnou legislativu. Postřehuji, co dané legislativní normy umožňovaly a jak se s časem rozvíjely. Navazuji na současnou úpravu legislativy, která výrazně pozměnila systém péče o delikventní mládež.

Nedílnou součástí textu je seznámení s jednotlivými školskými výchovnými zařízeními, která poskytují péči dětem a mladistvým s nařízenou ústavní a ochrannou výchovou. Detailněji je pak rozpracována kapitola o Diagnostickém ústavu pro mládež Praha 2. To především pro jeho dlouholeté působení na poli péče o delikventní chlapce, ale také sleduji záměr představit a seznámit hlouběji čtenáře se sítí výchovných ústavů, které spadají do metodického vedení tohoto diagnostického zařízení.

V závěru teoretické části popisují charakteristická specifika cílové skupiny školských výchovných zařízení. Cílím především ke zprostředkování objektivního obrazu mladistvého delikventa.

Praktická část je realizována formou výzkumného šetření, v němž sleduji reálné dopady nově platné legislativy do praxe výkonu ústavní výchovy.

Prioritním zájmem výzkumného šetření bylo zmapovat, subjektivní názor specialistů z výchovných zařízení, jež jsou nuceni výkon své profese platným předpisům podřizovat. Předmětem šetření bylo mimo jiné zjistit, zda legislativní úpravy jsou pro výkon jejich profese skutečným přínosem.

Praktická část je dále rozšířena o poznatky z vlastní praxe a pro ilustraci zakončena dvěma kazuistikami vybraných klientů.

Je důležité si uvědomit, že svěřenci dětských domovů se školou a výchovných ústavů jsou děti a mladiství páchající trestnou činností, užívající návykové látky, mající různé psychické problémy, výchovné problémy, psychiatrická zatížení apod. Tito jedinci odmítají povinnou školní docházku, přípravu na budoucí povolání, obtížně se adaptují na podmínky, jež jsou předpokladem k uplatnění se ve většinové společnosti. Tyto děti a mladiství, a nejen oni, ale i jejich rodiče a nejbližší, si zaslouží péči a pomoc odborných pracovníků.

1 Historie péče o mládež v legislativním kontextu

Ústavní péče o delikventní děti a mládež má v naší zemi dlouholetou tradici.¹ Tato péče o původně mravně narušenou a sociálně znevýhodněnou mládež prošla složitým vývojem a desítkami let² ověřovaným zdokonalováním.

Zajímáme-li se o prvopočátky ústavní a ochranné výchovy, musíme se zaměřit na to, zda existovaly zákony ji umožňující.

Jedním z prvních zákonů, kde byla písemně zmíněna možnost omezit rodiče ve výchově, byl Obecný zákoník občanský č. 946 Sb., z roku 1811 (dále jen Obecný zákoník občanský), kde v § 177 umožňoval zbavit otce „otcovské moci“ navždy, a to v případě, že své děti neživil a naprosto zanedbával.³ Následující paragraf stanovil, kdo může soud požádat o pomoc v případě, kdy otec zneužívá nebo nadužívá své pravomoci. O pomoc mohlo požádat buď dítě samo, nebo každý kdo věděl, že dochází k zanedbávání dítěte nebo k jeho týrání. Soud pak měl stížnost vyšetřit. Obecný zákoník občanský ale nestanovil žádnou povinnost oznámení, ani nepamatoval na to, co se má stát s dítětem, když bude odebráno od rodiny. Nebyla ani řešena otázka, kdo bude hradit péči o dítě mimo rodinu.⁴ Obecný zákoník občanský ani jiné zákony přesně neurčovaly, jak má péče o dítě vyjmuté z rodiny vypadat. Nic nezaručovalo, že se domovská obec postará o dítě lépe než rodiče, kteří sice péči zanedbávali, ale poskytli dítěti alespoň nějaké zázemí. Dle Halířové (2012) je otázkou, co bylo pro dítě větším zlem, zda setrvání v rodině, kde bylo vystaveno špatnému zacházení a hladu, nebo svěření do péče obce, kde ho zřejmě čekalo totéž. Obecný zákoník občanský tak umožnil vyjmutí dítěte z rodiny, ale nestanovil podobu výchovy, jíž má dítě obdržet, neinicioval ani vznik specializovaných ústavů. Kromě Obecného zákoníku

---

¹ Např.: Vychovatelna u Dobrého pastýře (1842), Ochrannovna v Brně (1847), Pražská vychovatelna v Libni (1883), dívčí ochrannovna v Černovicích (1884).

² Datujme od konce 18. stol. – založen první pražský nalezinec (1789).

³ Bylo počítáno i s možností odebrání dítěte z rodiny.

⁴ Povinnost hrazení nákladů za péči o dítě mimo rodinu řešily zákony chudinské a domovské. Pokud rodiče byli majetní, museli nést náklady na výchovu svého dítěte oni, v případě nemajetnosti měla náklady na výchovu hradit domovská obec, která se pak musela postarat o dítě.

občanského bylo dítě chráněno trestními zákony. Potrestání osob zneužívajících dítě k žebrotě, tuláctví, prostituci a osob, jež dítě týraly, umožňovaly oba trestní zákoníky z roku 1803 a 1852.⁵ Tyto zákony sice umožňovaly ochranu dítěte, ale postižitelnost pachatelů byla minimální. (Halířová, 2012)

Speciální ústavní výchova pro mladistvé byla uzákoněna v 70. letech 19. století. Roku 1873 vyšel zákon č. 108 Sb., proti zahalečům a tulákům. Tento zákon inicioval zakládání donucovacích pracoven.⁶ Osoby mladší osmnácti let měly být posílány do speciálních ústavů, tzv. „napravoven,“ kde mohly zůstat do dosažení dvacátého roku života. Dále bylo stanoveno, že v případě neexistence speciálních ústavů mají vzniknout speciální oddělení při donucovacích pracovnách. „Napravovny“ měly sloužit rovněž pro mladistvé osoby, jež spáchaly zločin, který pouze pro nedospělost pachatele musel být vnímán jako přestupek. Právo poslat pachatele do ústavu měl pouze zemský úřad. O přijetí dítěte mohli zemský úřad požádat i rodiče nebo poručník. Nedostatkem zákona bylo, že nenařizoval vznik specializovaných ústavů, přesto dle Halířové (2012) od roku 1873 existovaly v českých zemích zákonné předpoklady pro vznik převýchovných ústavů pro mládež, neboť bylo umožněno zakládání soukromých ústavů. Jejich počet zřejmě neodpovídal představám zákonodárce, proto byl zákon zrušen a nahrazen zákony vydanými roku 1885 nařizujícími zřídit speciální ústavy pro převýchovu. (Halířová, 2012)

Dne 24. května 1885 byly vydány dva říšské zákony o donucovacích pracovnách. První zákon č. 89/1885 Sb., o robotárnách a polepšovných stanovoval, kdo může být z rozhodnutí soudu držen v donucovacích pracovnách a kdo v polepšovných ústavech. Dle Halířové (2012) se dá říct, že zopakoval nařízení obsažená v „protituláckém zákonu“ z roku 1873. Do

---

⁵ Zákon trestní o zločinech a těžkých policejních přestupcích vydaný 3. září 1803 a zákon č. 117/1852 říšského zákoníku, o zločinech, přečinech a přestupcích.

⁶ Jednalo se o přádelní školy, které nebyly zřizovány státem. V roce 1765 bylo vládou doporučeno, aby přádelní školy vznikaly při všech sirotčincích, chudobincích a trestnicích. Přádelní školy vznikaly především z iniciativy šlechticů, kteří se rozhodli podnikat v textilním průmyslu a zřízením přádelních škol si chtěli vychovat budoucí zaměstnance pro manufakturu. Státem byly tyto snahy podporovány, protože se jednalo o rozvoj průmyslu, a tím i ekonomiky. Přádelní školy měly výchovný a ochranný cíl. (Halířová, 2012)

polepšovaciho ústavu tak patřili mladiství, kteří spáchali trestný čin nebo přestupek „tuláctví, žebráctví a zahálky.“ Druhý zákon č. 90/1885 Sb., o donucovacích pracovnách a ústavech polepšovacích svěřoval budování těchto ústavů zemím. Dle Halířové (2012) nařizoval, aby mladiství byli posíláni pouze do polepšoven a dále určoval, jak by měly převýchovné ústavy vypadat: „Tyto ústavy buďte zřízeny tak, aby v nich postaráno bylo o mravní a náboženské vychování [...], jakož i aby cvičili se v zaměstnání, které by bylo jejich schopnostem přiměřené a jejich příští výživě sloužilo.“⁷ V ústavu mělo být doplněno to, co bylo ve výchově zanedbáno, převýchova měla vést i k získání dovedností, jež by umožnily po propuštění z ústavu najít zaměstnání. Zákodárce věděl, že dosud nebyly založeny žádné státní polepšovací ústavy, proto umožňoval zřízení oddělení pro mladistvé při vybraných donucovacích pracovnách, rovněž bylo zákonem umožněno, aby děti potřebující nápravnou výchovu byly prozatím posílány do existujících soukromých polepšovacích ústavů. (Halířová, 2012)

„Tresty v polepšovnách se vyměřovaly na základě ministerského nařízení ze dne 4. července 1860 ř. z., č. 173. Na základě § 4 mohl správce polepšovny udělit následující tresty:

- 1) napomenutí mezi čtyřma očima nebo před ostatními chovanci;
- 2) odejmutí některé nebo všech výhod na určitou dobu;
- 3) sesazení do nižší disciplinární třídy nebo udělení nižšího přídavku, buď na určitou dobu, nebo neurčitou dobu;
- 4) zákaz korespondence s příbuznými;
- 5) zákaz procházek;
- 6) půst částečný nebo úplný při vodě a chlebu;
- 7) spoutání;
- 8) tvrdé lože;
- 9) samovazba;
- 10) temná komora;

---

⁷ Zákon ze dne 24. května 1885, č. 90 Sb., o donucovacích pracovnách a ústavech polepšovacích, § 13.

- 11) anulování povolení k propuštění;⁸
- 12) tělesný trest.“ (Halířová, 2012, s. 199)

1.1 Historie ochranné výchovy

Institut ochranné výchovy v minulosti pracoval s mládeží osiřelou, mravně vadnou, opuštěnou nebo toulající se po okolí a nebyl tak pojmenován rozdíl mezi ústavní a ochrannou výchovou. První návrh na zavedení pojmu ochranné výchovy je dle Zezulové (1997) spojen s rozhodnutím vlády vypracovat osnovu: „Zákona o trestání a trestní ochraně osob mladistvých“ (dále jen Osnova). Ta byla v roce 1907 a znovu v roce 1909 předložena panské sněmovně.⁹ Bylo zde poukázáno na nedostatky v trestním právu platném pro mladistvé. Jedním z bodů taky bylo, že Osnova vsunula mezi dětství a dospělost přechodný stupeň mladistvých, tj. věk od 14 do 18 let, který byl prohlášen za věk pochybné přičetnosti. U pachatelů v tomto věku musel soud zkoumat, zda duševní vývoj mladistvého dosáhl takového stupně, že jej lze pokládat za přičetného. Mladistvý, který následkem opožděného vývoje není s to rozpoznat bezprávnost svého jednání, nepodléhá trestnímu soudci, nýbrž se přenechá domácí kázi, a pokud byly splněny další zkoumané podmínky, mohla být nařízena ochranná výchova. Osnova v otázce trestání zavedla řadu opatření jako např. upuštění od trestu, odkázání do ochranné výchovy místo trestu, podmíněné odsouzení. Ze samotné osnovy je patrné, že trestání osob mladistvých mělo být podstatně odchylné od trestání osob dospělých. Poprvé zde šlo o snahu vydělit ustanovení o zacházení s osobami mladistvými z obecných ustanovení trestního zákona a upravit tuto otázku samostatným zákonem.

Takto postupně dochází k včlenění zvláštního trestního práva mladistvých do systému výchovy mládeže, kde figurovalo vedle rodiny, obecného školství a ochranné výchovy. Specifikum je nutné vidět v tom, že trestní právo mladistvých se zabývalo jen těmi mladistvými, kteří se dopustili trestného činu. Návrh zákona byl několikrát přepracován, naposledy v roce

---

⁸ V tomto bodu je uvedena i možnost transferu do jiného ústavu.

⁹ Osnova byla uskutečněním projektu vypracovaným v rámci prvního rakouského kongresu pro ochranu dětí, který se konal ve Vídni roku 1907.

1917, nicméně do rozpadu Rakouska-Uherska se zákonem nestal. (Zezulová, 1997)

K unifikaci právních předpisů o trestání mládeže došlo až zákonem z 11. března 1931 č. 48 Sb. Tento zákon byl ve své době pokládán za progresivní a zdařilý. Dle Schelleové (2004) bylo hlavní zásadou zákona o trestním soudnictví nad mládeží z roku 1931, č. 48 Sb. (dále jen zákon č. 48/1931 Sb.), odlišné postavení státu vůči mladistvým provinilcům ve věku od dovršení čtrnácti let do dovršení osmnácti let, než ohledně dospělých pachatelů. Dominantní úlohu zde sehrála výchova a snaha ochránit mladistvého před škodlivými vlivy, které by mohly ohrozit jeho další vývoj. Tímto zákonem došlo poprvé v našich podmínkách k samostatné kodifikaci trestního práva mládeže (trestního práva hmotného i procesního) a vytvoření samostatného trestního systému nad mládeží.

Při spáchání činu jinak trestného nedospělým nebo mladistvým, u kterého došlo ke zproštění, zastavení trestního řízení nebo upuštění od trestního stíhání, mohl uložit opatrovnický soud *výchovná* nebo *léčebná* opatření, a dále byl oprávněn uložit *napomenutí* osobám, které měly pečovat o nedospělého či mladistvého. Stejná opatření mohl učinit také v případě, kdy došlo k provinění, avšak soud byl toho přesvědčen, že nařízení těchto opatření je potřeba ku prospěchu ohroženého nedospělého či mladistvého. Obligatorně nařizoval poručenský soud *ochrannou výchovu* ve výchovném ústavu nebo *léčebném ústavu* *ochrannou léčbu* v případech, kdy se nedospělý starší dvanácti let dopustil činu, za který by zákon stanovil trest smrti nebo doživotní ztrátu svobody. (Schelleová, 2004)

Postupem doby však došlo k tomu, že zákon č. 48/1931 Sb., byl bez náhrady zrušen trestním zákonem č. 86 Sb., z roku 1950. Trestněprávní ustanovení upravující problematiku mladistvých byla tímto trestním zákonem z roku 1950 včleněna zpět do obecných trestněprávních předpisů. Zrušení zákona o trestním soudnictví nad mládeží sebou přineslo i zrušení soudů mládeže a zrušení úřadoven pro soudní péči o mládež. Od roku 1950 až do přijetí zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže nebylo

možno hovořit o samostatném systému trestněprávní justice nad mládeží v naší republice. (Zezulová, 1997)

Trestní zákon z roku 1950 se s problematikou mladistvých vypořádal v osmi ustanoveních. Jedním z nich bylo v § 58 upravení podmínky, za kterých mohl soud upustit od potrestání mladistvého nařízením ochranné výchovy, měl-li za to, že splní účel trestu. Toto ustanovení bylo dále obsaženo v trestních kodexech z roku 1961, trestní zákon č. 140/1961 Sb., a trestní řád č. 141/1961 Sb. (Zezulová, 1997)

Myšlenka samostatného trestního práva mládeže v podobě speciálního kodexu zaznamenala zřetelný obrat zhruba od počátku roku 1997, kdy v průběhu let 1997 – 1999 vzniklo na půdě komise ministerstva spravedlnosti šest dokumentů pro rekodifikaci trestního zákona a trestního řádu věnovaných nové kodifikaci trestního práva mládeže. V těchto dokumentech bylo konstatováno, že společenskou reakcí na kriminalitu mládeže je třeba pojímat jako součást komplexní právní ochrany mládeže. Počátkem roku 2001 byl předložen návrh nového zákona pod názvem *Zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže* vládě, která jej schválila a postoupila k projednání Parlamentu, poté Poslanecké sněmovně, která vzhledem k blížícím se parlamentním volbám přenechala projednání návrhu zákona nově zvolené Poslanecké sněmovně. Z těchto důvodů trvalo schválení návrhu zákona o soudnictví ve věcech mládeže tak dlouho. (Schelleová, 2004)

1.2 Historie ústavní výchovy

Dle Macely (2017) od počátku 20. století převzala soukromá sféra rozhodující část odpovědnosti za péči o mládež. V roce 1908 byla založena Česká zemská komise pro ochranu dětí a péči o mládež, která se díky intenzivnímu zakládání spolků na okresní úrovni záhy stala plošnou „sítí“ ochrany dětí, do jejíž působnosti spadala pomoc rodinám, náhradní rodinná péče a péče ústavní. Prvotním účelem komise bylo zřizovat odborné ústavy pro potřebné děti a mládež. Velmi brzy se však prosadila rovněž podpůrná

a ochranná orientace. Do počátku první světové války bylo zemskou komisí zřízeno šest odborných ústavů.

V období první republiky byl přijat zákon č. 256/1921 Sb., o ochraně dětí v cizí péči a dětí nemanželských, který upravoval jak náhradní rodinnou péči, tak péči v ústavních zařízeních. Zákon nijak neměnil koncepci založenou na úloze dobročinných organizací jako hlavních aktérů péče o ohrožené děti. Objevovaly se úvahy o zestátnění systému, ty však nebyly v období první republiky naplněny. Organizace „péče o mládež“ tak byly základním pilířem ochrany dětí až do roku 1947. (Křístek, 2017)

Po druhé světové válce došlo k řadě změn v rychlém sledu. S účinností od 1. ledna 1948 byl systém ochrany dětí zestátněn a spolkové organizace zrušeny. Výkon agendy ochrany dětí převzaly národní výbory. Po únoru 1948 probíhala překotná demontáž všech institutů, které po dlouhé desítky let formovaly oblast sociální péče. Významné změny přinesl zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném. Dle Macely (2017) tento zákon negativně zasáhl do oblasti náhradní péče o děti s cílem socialistického zřízení převychovat a přeměnit člověka v jeho smýšlení. Dále dle Macely (2017) bylo zásadním krokem a prapůvodní příčinnou přetrvávající rezortní roztržiténosti systému péče o ohrožené děti v České republice, zrušení Ministerstva sociální péče v září 1951. Kompetence v oblasti ochrany dětí byly rozděleny mezi oblasti zdravotnictví, školství a spravedlnost. Vyhláškou ministra pracovních sil č. 316/1951 přešla do působnosti Ministerstva zdravotnictví ústavní zařízení pro děti ve věku do 3 let (dříve nazývané kojenecké ústavy) a domovy pro děti s tělesným postižením. Do gesce Ministerstva spravedlnosti byly svěřeny výchovny dorostu (dřívější polepšovny), pečující o „mládež mravně narušenou“ starší 15 let s nařízenou ochrannou výchovou. Pod Ministerstvo školství, věd a umění byly převedeny dětské domovy od 3 do 18 let a ústavy pro „duševně a smyslově vadnou mládež“.¹⁰ V roce 1955 byla zákonným

---

¹⁰ Dodnes je rozdělena péče o hrožené děti a delikventní mládež v ústavních zařízeních pod MŠMT (zřizuje výchovné zařízení pro výkon ústavní o ochranné výchovy), MZ (zřizuje dětské domovy pro děti do tří let věku a dětská centra) a MPSV (zřizuje domovy pro osoby se zdravotním postižením). Domnívám se, že v případě transdisciplinární spolupráce by rozdělení péče o cílovou skupinu dětí nebylo vnímáno roztržiténě.

opatřením předsednictva Národního shromáždění č. 58/1955 Sb., o dětských přispěvcích a ochranné výchově svěřena ochranná výchova dětí, které nedokončily povinnou školní docházku, školským „dětským domovům se zvýšenou výchovnou péčí“.

Obecnou úpravou pro výkon ústavní výchovy byl až zákon o rodině č. 94/1963 Sb., který v § 45 ukotvoval oprávnění soudu nařídít ústavní výchovu „tam, kde je výchova dětí vážně narušena a jiná výchovná opatření nevedla k nápravě“, včetně možnosti jejího prodloužení až na jeden rok po dosažení zletilosti. Školský zákon č. 186/1960 Sb., se otázkou školských výchovných zařízení nezabýval, takže podmínky jejich provozu upravovala organizační směrnice Ministerstva školství ČSR 30 374/71-201 ze dne 28. prosince 1971 pro dětské domovy, zvláštní výchovná a diagnostická zařízení. Ta obsahuje základy dnešního rozdělení školských ústavních zařízení a koncepci oprávnění ředitele zařízení, práva a povinnosti chovanců ústavů apod. V roce 1978 byl přijat republikový zákon o školských zařízeních pod č. 76/1978 Sb., který zařazoval školská výchovná zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy mezi tzv. školská výchovná zařízení. Podle tohoto zákona byla ústavní výchova mládeže realizována v dětských domovech, péče o „obtížně vychovatelnou mládež“ a ochranná výchova ve zvláštních výchovných zařízeních. Organizační směrnice z počátku 70. let byla v roce 1981 transformována s určitými obměnami do vyhlášky č. 64/1981 Sb., o školských zařízeních pro výkon ústavní výchovy a ochranné výchovy. Na tyto právní předpisy navázal a porevolučně je upravil až zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů (dále jen zákon č. 109/2002 Sb.). (Křístek, 2017)

1.3 Historie diagnostických ústavů

Vyzdvižení procesu diagnostiky v souvislosti s ústavní nebo ochrannou výchovou se objevilo na počátku sedmdesátých let minulého století,¹¹ což

---

¹¹ „Jedno z nejdůležitějších rozhodnutí je nesporně co nevhodnější umístění nezletilého. Úspěch výchovy dětí a mladistvých v institucionálních podmínkách závisí především na jejich optimálním zařazení do vhodného prostředí. To znamená jak do prostředí „mrtvého“,

ovšem neznamenal, že tato problematika byla do té doby neznámá. Vývoj, kterým prošla defektologická diagnostika přibližně od padesátých let minulého století, od požadavku pozorování chovance k systematické a plánovité diagnostické činnosti jako součásti reedukace je značný. Tento vývoj se promítl i do organizace a metodiky práce diagnostických zařízení. (Švancar, Buriánová, 1988)

V padesátých letech minulého století se tato zařízení nazývala záchytné domovy, pokud se jednalo o zařízení pro děti školního věku, a domov mládeže – záchyt, pokud bylo zařízení určené pro mladistvé. Do záchytných domovů se přijímaly děti školního věku s charakterovými nebo mravními nedostatky, děti výchovně zanedbané nebo s vadným duševním vývojem, které bylo třeba před rozhodnutím o přijetí do příslušného domova řádně vyšetřit a soustavně pozorovat. Byly zde zařazovány i děti, které potřebovaly z různých důvodů okamžitě umístit do dětského domova. Domov mládeže – záchyt byl určen pro krátkodobý pobyt mladistvých v době projednávání návrhu na uložení ochranné výchovy. Záchytem museli bezpodmínečně projít všichni mladiství dříve, než byli umístěni v zařízení pro výkon ochranné výchovy. (Švancar, Buriánová, 1988)

V tomto období byla zdůrazněna záchytná a sociální funkce těchto zařízení a tato zařízení vykonávala také funkci rozmisťovací. Funkce diagnostická byla pouze naznačena. Dalším krokem ve vývoji těchto zařízení bylo zdůraznění třídící (rozmisťovací) funkce, což se projevilo v názvu zařízení, tedy dětské domovy třídící a domovy mládeže třídící. (Švancar, Buriánová, 1988)

K zásadnímu ujasnění funkce diagnostických zařízení došlo v druhé polovině šedesátých let minulého století. Názory na jejich organizační tvar a úkoly krystalizovaly v řadě diskusí mezi odbornými pracovníky v zařízeních pro obtížně vychovatelnou mládež, na poradách, školeních a také v odborné

---

jako jsou budovy a jejich vybavení, uspořádání, organizace obytných, společenských, hygienických prostor atd., tak do prostředí „živého“, kam patří složení, kvalifikace, zkušenosti a jednotné působení vychovatelského a pomocného personálu.“ (Švancar, Buriánová, 1988, s. 20)

literatuře. Výsledky tohoto procesu byly shrnuty v koncepci vypracované ministerstvem školství ČSR v roce 1970. (Švancar, Buriánová, 1988)

Zdůraznění významu diagnostické funkce těchto zařízení nezůstalo ve stádiu teoretických diskusí a koncepčních úvah, promítlo se koncem roku 1971 do organizační směrnice, kterou vydalo ministerstvo školství ČSR pro dětské domovy, zvláštní výchovná a diagnostická zařízení.¹² V této směrnici byl kodifikován nový název diagnostických zařízení a také hlavní zaměření jejich činnosti a z něho vyplývající organizační struktura. Tato struktura byla převzata i do pozdějších předpisů, které upravovaly činnost těchto zařízení. (Švancar, Buriánová, 1988)

Činnost diagnostických zařízení tak byla rozdělena do čtyř úseků:

- diagnostické pracoviště,
- pracoviště sociální služby,
- záchytné pracoviště
- výchovně vzdělávací pracoviště.

Byla určena i jejich pracovní náplň a vymezení působnosti jednotlivých diagnostických ústavů.¹³ Do pracovní náplně byly zahrnuty ustanovení například o přijímání nových chovanců, o evidenci umístěných dětí a mladistvých v následných zařízeních,¹⁴ o volných místech v následných zařízeních. V roce 1971 tak byl položen základ pro metodiku a organizaci práce současných diagnostických ústavů. (Švancar, Buriánová, 1988)

Tato metodika se změnila až vydáním zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních,

---

¹² Organizační směrnice pro dětské domovy, zvláštní výchovná a diagnostická zařízení, č. j.: 30 374/71-201, ze dne 28. prosince 1971

¹³ „K diagnostickému vyšetření přijímají děti (do 15 let) dětské diagnostické ústavy z obvodu svého kraje, mladistvé (starší 15 let) diagnostický ústav pro mládež v Praze 2, Lublaňská 33, chlapce z obvodu Národního výboru hl. m. Prahy, z kraje Středočeského, Jihočeského, Západočeského, Severočeského a Východočeského. Diagnostický ústav v Praze 4 – Hodkovičkách, Na dlouhé mezi 19, děvčata z týchž obvodů. Diagnostický ústav v Brně, Veslařská 246, chlapce a děvčata z Jihomoravského a Severomoravského kraje.“ (Organizační směrnice č. j.: 30 374/71 – 201, s. 71)

¹⁴ Následnými zařízeními diagnostických ústavů dle obvodu byly v době vydání Organizační směrnice, č. j.: 30 374/71 – 201, dětské domovy, dětské výchovné ústavy, dětské výchovné ústavy se zvýšenou péčí, výchovné ústavy pro mládež, výchovné ústavy se zvýšenou výchovnou péčí, výchovné ústavy pro mládež - ochranné a léčebně výchovné ústavy.

kteřý porevolučně definoval, jaká jsou zařízení pro výkon ústavní výchovy, ochranné výchovy a definoval preventivně výchovnou péči v těchto zařízeních, vymezil práva a povinnosti ředitelů těchto zařízení i svěřenců.

Významná změna v kompetencích diagnostických ústavů nastala s novým Občanským zákoníkem č. 89/2012 Sb., který stanovil, že pouze soud, který nařizuje ústavní výchovu, určí zařízení, do kterého bude dítě umístěno a stejně tak v případě přemístění dítěte do jiného zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy.¹⁵

Do konce roku 2013 umisťovaly děti a mladistvé, na základě správního rozhodnutí, do jednotlivých výchovných zařízení ve své působnosti diagnostické ústavy. Děti a mladiství tak zpravidla během osmi týdnů prošli kompletní diagnostikou. Závěrečná zpráva obsahovala zprávy jednotlivých pracovníků zařízení: psychologické a etopedické vyšetření doplněné zprávou učitele, zdravotnice a sociální pracovnice. Na základě těchto poznatků, na základě spolupráce s rodinou a orgánem sociálně právní ochrany dítěte (dále jen OSPOD) bylo následně zvoleno konkrétní vhodné zařízení pro dítě nebo mladistvého.

V případě výrazné změny v chování dítěte nebo mladistvého či nově vzniklých situací kupř. ztráta učebního oboru, dlouhodobé útky, vznik závislosti na alkoholu či omamných a psychotropních látkách, mohlo být dítě nebo mladistvý na základě žádosti stávajícího výchovného zařízení přemístěno diagnostickým ústavem do jiného výchovného zařízení. Žádost stávajícího výchovného zařízení o přemístění pro diagnostický ústav vždy obsahovala detailní zdůvodnění celé situace, souhlas pracovníka OSPOD¹⁶ a souhlas rodičů. Přemístění do jiného zařízení tak bylo buď dlouhodobé anebo na přechodnou dobu dle domluvy všech zúčastněných¹⁷ a situace dítěte či mladistvého.

---

¹⁵ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 971, odst. 4.

¹⁶ Sociálního pracovníka nebo kurátora pro mládež, který měl dítě přiděleno k výkonu sociálně právní ochrany na základě trvalé adresy dítěte.

¹⁷ Původního zařízení, diagnostického ústavu, následného zařízení, pracovníka OSPOD, rodičů a dítěte či mladistvého.

2 Současná péče o mládež v legislativním kontextu

Současná definice ústavní výchovy dle občanského zákoníku č. 89/2012 Sb., § 971, odst. 1 zní: „Jsou-li výchova dítěte nebo jeho tělesný, rozumový či duševní stav, anebo jeho řádný vývoj vážně ohroženy nebo narušeny do té míry, že je to v rozporu se zájmem dítěte, anebo jsou-li tu vážné důvody, pro které rodiče dítěte nemohou jeho výchovu zabezpečit, může soud jako nezbytné opatření také nařídit ústavní výchovu. Učiní tak zejména tehdy, kdy dříve učiněná opatření nevedla k nápravě. Soud přitom vždy zvažuje, zda není na místě dát přednost svěřením dítěte do péče fyzické osoby.“

Nově je v občanském zákoníku č. 89/2012 Sb., § 971 odstavec 4, který definuje, že „soud v rozhodnutí, kterým nařizuje ústavní výchovu, označí zařízení, do kterého má být dítě umístěno. Přitom přihlédne k zájmům dítěte a k vyjádření OSPOD. Soud dbá na umístění dítěte co nejbližší bydliště rodičů nebo jiných osob dítěti blízkých. To platí i tehdy, rozhoduje-li soud o přemístění dítěte do jiného zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy.“

V důvodové zprávě k občanskému zákoníku č. 89/2012 Sb., ze dne 3. února 2012 je vysvětleno dosavadní pojetí ústavní výchovy, tedy jako opatření sankční a subsidiární. Je zde zdůrazněna možnost využívat formy péče individuální, tedy nejprve svěřením dítěte do péče jiné osoby nebo přechodně do péče zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Dále chtějí navrhovatelé zohledňovat judikaturu Evropského soudu pro lidská práva s uvedením konkrétních případů. Z této zprávy je patrné, že se navrhovatelé Petr Nečas a Jiří Pospíšil snaží, aby byla ústavní výchova nařizována pouze v nezbytných případech a to pouze na přechodnou dobu, dokud nebude situace dítěte vyřešena přechodem do některé z forem individuální péče.

Důvodová zpráva řeší, že o všech změnách forem péče o dítě rozhoduje výlučně soud. Nikde již však není zmínka o tom, že tímto postupem přichází o část kompetencí diagnostický ústav, který není zařazen do tohoto procesu jako instituce, která má soudu povinně zpracovat odborný diagnostický nález situace dítěte či mladistvého.

Od ledna 2014 tak o umístění i přemístění dítěte či mladistvého do konkrétního zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy rozhoduje výlučně soud na základě návrhu OSPOD. Je tak na OSPOD zda využijí služeb diagnostických ústavů či podají návrh k soudu rovnou na konkrétní zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy.

Dne 2. prosince 2016 předložila Poslanecké sněmovně Helena Válková důvodovou zprávu, ve které navrhuje vrátit se ke stavu, který platil do konce roku 2013, tedy kdy o umístění do konkrétního školského zařízení rozhodovaly diagnostické ústavy. Důvodová zpráva z 3. února 2012 k občanskému zákoníku č. 89/2012 Sb., změnu nijak nevysvětluje, v praxi však způsobuje problémy, které představují zásahy do (základních) práv dětí. V odůvodnění Válková uvedla:

- nezbytnost zajistit v některých případech odbornou diagnostiku dítěte a jeho potřeb a umístit dítě do zařízení, které bude jeho potřebám odpovídat;
- jsou kladeny neúměrné požadavky na soudy zejména v oblasti náročné orientace v typech a zaměřeních jednotlivých ústavů v síti zařízení v kombinaci se specifickými problémy umísťovaných dětí;¹⁸
- přetíženost a pomalé rozhodování soudů nejen o umístění, ale i o přemístění dětí;
- soudy nejsou povinny zohledňovat kapacitu či naplněnost zařízení.¹⁹

Návrh na změnu občanského zákoníku č. 89/2012 Sb., předložený Helenou Válkovou nebyl přijat.

V případě ukládání ochranné výchovy se způsob umísťování těchto dětí a mladistvých do zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy nezměnil. Jelikož se jedná o ochranné opatření dle zákona č. 218/2003 Sb.,

---

¹⁸ „Soudy specializaci v rámci jedné kategorie zařízení (dětský domov, dětský domov se školou, výchovný ústav) nejsou s to vnímat, neboť se jedná o záležitost odbornou, nikoliv právní či vyjádřenou ve statutu zařízení, a ani nejsou povinny ji zohledňovat a přihlédnout k místním podmínkám.“ (Válková, 2016, s. 5)

¹⁹ „Zařízení není účastníkem řízení, nemá oficiální přístup k informacím, kolik dětí bude muset přijmout a kdy. Pokud se zařízením nekomunikují z vlastní iniciativy samy soudy, může nastat problém s přeplněností zařízení, což může mít výrazně negativní dopad zejména na děti se specifickými potřebami.“ (Válková, 2016, s. 6)

o soudnictví ve věcech mládeže, nařídí předseda senátu dle § 82, odst. 2 diagnostickému ústavu výkon ochranné výchovy. Pokud je ochranná výchova nařízena obligatorně dítěti pod patnáct let, je dané dítě umístěno do dětského diagnostického ústavu a po ukončení diagnostiky ředitel dětského diagnostického ústavu oznámí soudu, ve kterém konkrétním zařízení bude dítě ochrannou výchovu vykonávat. V případě mladistvého je postup stejný, ale diagnostiku provede diagnostický ústav pro mládež a mladistvého zařadí do výchovného ústavu ve své působnosti.

3 Zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy

Zákon č. 109/ 2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních říká, že: „Účelem zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy je zajišťovat dětem a mladistvým na základě rozhodnutí soudu o ústavní výchově nebo ochranné výchově nebo o předběžném opatření náhradní výchovnou péči v zájmu jejich zdravého vývoje, řádné výchovy a vzdělávání. Zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy spolupracují s rodinou dítěte a poskytují jí pomoc při zajišťování záležitostí týkajících se dítěte, včetně rodinné terapie a nácviku rodičovských a dalších dovedností nezbytných pro výchovu a péči v rodině. Zařízení poskytují podporu při přechodu dítěte do jeho původního rodinného prostředí nebo jeho přemístění do náhradní rodinné péče.“ (Zákon č. 109/2002 Sb., § 1, odst. 2)

Dle § 1, odst. 1 téhož zákona platí, že „ve školských zařízeních pro výkon ústavní výchovy nebo ochranné výchovy, musí být zajištěno základní právo každého dítěte na výchovu a vzdělávání v návaznosti na ústavní principy a mezinárodní smlouvy o lidských právech a základních svobodách, jimiž je Česká republika vázána, vytvářeny podmínky podporující sebedůvěru dítěte, rozvíjející citovou stránku jeho osobnosti a umožňující aktivní účast dítěte ve společnosti. S dítětem musí být zacházeno v zájmu plného a harmonického rozvoje jeho osobnosti s ohledem na potřeby osoby jeho věku.“²⁰

3.1 Školská výchovná zařízení

Ústavní i ochranná výchova se vykonává ve školských výchovných zařízeních. Tyto zařízení jsou diferencovány podle věku, mentální úrovně, zdravotního postižení, stupně obtížnosti výchovy i podle pohlaví dětí a mladistvých. Typy školských výchovných zařízení rozděluje zákon č. 109/2002 Sb.

---

²⁰ Bylo by jistě zajímavé zamyslet se nad tím, jaký je skutečný obsah deklarovaných práv dětí a svá zjištění konfrontovat s realitou praxe ústavní péče.

3.1.1 Diagnostický ústav

Diagnostický ústav plní úkoly diagnostické, výchovně vzdělávací, terapeutické (v oblasti psychologické, sociální, pedagogické), organizační, metodické a koncepční.²¹ Má ministerstvem určenou oblast působnosti. Vypracovává pro ministerstvo návrhy potřebných změn ve svém územním obvodu a upozorňuje na situace vyžadující zásah zřizovatele. Dle svého územního obvodu dává doporučení k přemístění dětí do odpovídajících dětských domovů, dětských domovů se školou nebo výchovných ústavů na základě výsledků komplexního speciálně pedagogického, psychologického a sociálního vyšetření, s přihlédnutím k jejich zdravotnímu stavu. (Jedlička, 2015)

Úkolem péče o děti a mladistvé v diagnostickém ústavu je na základě výsledků komplexního vyšetření zpracovat diagnostickou zprávu s návrhem specifických výchovných a vzdělávacích potřeb dítěte. Tohoto procesu se účastní tým odborníků diagnostického ústavu, který tvoří:

- etopedi,
- psychologové,
- speciální pedagogové – vychovatelé,
- sociální pracovníci. (Víravová, 2014)

Tito pracovníci na pedagogických radách vyhodnocují průběh diagnostického a reedukačního procesu u každého dítěte jednotlivě. Dítě je tak posuzováno z několika zorných úhlů odborného pohledu. (Víravová, 2014)

„Činnost etopeda spočívá především v individuální práci s dětmi. S ohledem na závěry z psychologických vyšetření, zpráv speciálních pedagogů a vychovatelů, působí na motivační složku dítěte tím, že mu naznačuje jeho možnou perspektivu. Etoped je dětmi vnímán jako styčný

---

²¹ V České republice máme 13 diagnostických ústavů, z nichž každý ústav má svou síť následných zařízení, kterou metodicky vede. Metodické vedení není zákonně podloženo, ale v praxi se jedná o dohled nad sítí svých zařízení, kam diagnostický ústav pravidelně vysílá své metodické pracovníky, kteří dohlížejí na správnou péči a převýchovu dětí a mladistvých v zařízeních. Pro tento dohled slouží diagnostickému ústavu od roku 2015 rozvojové standardy kvality péče (viz níže).

bod s celým ústavním prostředím. Podstatným úkolem etopedické intervence proto je, aby dítě bylo po ukončení diagnostického pobytu dostatečně připraveno na přemístění jinam, nebylo tímto aktem zaskočeno a nejlépe, aby bylo ztotožněno se zvolenou variantou.“ (Víravová, 2014, s. 148)

Práce psychologa převážně spočívá ve vyhodnocování jednotlivých složek osobnosti dítěte. K tomu jsou používány standardizované testy.²² Podstatnou součástí jsou rozhovory s dětmi, které jsou diagnostického i terapeutického charakteru. Služeb psychologů využívají často sami rodiče zde umístěných dětí. Psycholog působí i jako prostředník při rekonstruování vztahu mezi dítětem a jeho rodiči. (Víravová, 2014)

Nedílnou součástí diagnostického ústavu je škola, kde se uplatňují speciální pedagogové, kteří posuzují dítě z hlediska studijních předpokladů. Speciální pedagog musí umět přizpůsobit výuku jednotné úrovni školních znalostí, dovedností a návyků dětí, jelikož složení výchovné skupiny se fluktuací dětí stále mění. Náplň jeho činnosti je proto velmi různorodá – od vyučování základů čtení, psaní počítání – po přípravu k opravným zkouškám z odborných předmětů. Během pobytu dítěte v diagnostickém ústavu se zaměřuje na hodnocení některých osobnostních rysů projevujících se v edukačním procesu, jako jsou: schopnost koncentrace, schopnost porozumět zadání úkolu, schopnost vypořádat se s překážkou a neúspěchem. (Víravová, 2014)

Výchovná činnost v diagnostickém ústavu spadá především do kompetence vychovatelů, kteří s dětmi tráví většinu dne. Korigují chování umístěných dětí a přitom pozorují, do jaké míry se ztotožňují s výchovnými požadavky. Svou pozornost zaměřují na postoj dítěte k výchovné autoritě, na jeho způsoby reagování,²³ a na jeho hodnotovou orientaci. Dále posuzují, jaké výchovné vzory dítě preferuje a jak se orientuje v mezilidských vztazích. Jádrem výchovné praxe je umět motivovat děti ke změně jejich dosavadního stylu života natolik, aby byly schopny si začít pomáhat samy. (Víravová, 2014)

---

²² Nejčastěji se využívají: WAIS-III, Ravenovy progresivní matrice, Test stromu apod.

²³ Např. tendence k únikovým reakcím, k agresivním výpadům apod.

Sociální pracovník diagnostického ústavu vytváří informační zázemí o každém umístěném dítěti. Náplň jeho práce spočívá především v koordinaci všech zainteresovaných stran²⁴ na daném případě. (Víravová, 2014)

Diagnostický ústav tak zaštiťuje multidisciplinární přístup každému dítěti, které je umístěné v jeho péči.

3.1.2 Dětský domov

Dle § 12 zákona č. 109/2002 Sb., pečuje dětský domov o děti podle jejich individuálních potřeb. Ve vztahu k dětem plní zejména úkoly výchovné, vzdělávací a sociální. Účelem dětského domova je zajišťovat péči o děti s nařízenou ústavní výchovou, které nemají závažné poruchy chování. Tyto děti se vzdělávají ve školách, které nejsou jeho součástí. Do dětského domova mohou být umísťovány děti ve věku zpravidla od 3 do nejvýše 18 let. Rovněž se zde umísťují nezletilé matky spolu s jejich dětmi.

3.1.3 Dětský domov se školou

Účelem dětského domova se školou je dle § 13 zákona č. 109/2002 Sb., zajišťovat péči o děti s nařízenou ústavní výchovou, mají-li závažné poruchy chování, nebo o děti, které pro svou přechodnou nebo trvalou duševní poruchu vyžadují výchovně léčebnou péči, nebo s uloženou ochrannou výchovou. Do dětského domova se školou mohou být umísťovány děti zpravidla od 6 let do ukončení povinné školní docházky. Pokud v průběhu povinné školní docházky pominuly důvody pro zařazení dítěte do školy zřízené při dětském domově, je dítě na základě žádosti ředitele dětského domova se školou zařazeno do školy, která není součástí dětského domova se školou. Nemůže-li se dítě po ukončení povinné školní docházky pro pokračující závažné poruchy chování vzdělávat ve střední škole mimo zařízení nebo neuzavře-li pracovněprávní vztah, je přeřazeno do výchovného ústavu.

---

²⁴ Těmi jsou nejčastěji rodiče dětí, další ústavní zařízení, pracovníci OSPOD, soudci, pracovníci PMS, státní zástupci, policisté, kriminalisté, ředitelé škol aj.

3.1.4 Výchovný ústav

Výchovný ústav pečuje o děti starší 15 let se závažnými poruchami chování, u nichž byla nařízena ústavní výchova nebo jimž byla uložena ochranná výchova. Ve vztahu k dětem plní zejména úkoly výchovné, vzdělávací a sociální. Do výchovného ústavu může být umístěno i dítě starší 12 let, má-li uloženu ochrannou výchovu a v jeho chování se projevují tak závažné poruchy, že nemůže být umístěno v dětském domově se školou. Výjimečně, v případech zvláště závažných poruch chování, lze do výchovného ústavu umístit i dítě s nařízenou ústavní výchovou starší 12 let. (§ 14 zákona č. 109/2002 Sb.)

3.2 Standardy kvality péče o děti ve školských zařízeních

Dne 23. 3. 2015 vydalo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy metodickým pokynem č. j.: MSMT-5805/2015 Standardy kvality péče o děti ve školských zařízeních pro výkon ústavní výchovy nebo ochranné výchovy a ve školských zařízeních pro preventivně výchovnou péči (dále jen standardy kvality péče).

Účelem standardů kvality péče je nastavení a udržení srovnatelné úrovně kvality poskytované péče v jednotlivých školských zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy napříč celou Českou republikou a zvyšování kvality péče o děti v těchto zařízeních. Definují základní (minimální) kritéria kvality péče v oblasti výchovně vzdělávacího procesu, v personálních, organizačních a materiálních aspektech péče a zároveň naznačují směr vývoje kvality poskytovaných služeb. Standardy kvality péče odpovídají na otázku: „Jakou kvalitu by měla péče ve školských zařízeních mít?“ Vycházejí z aktuálních vědeckých poznatků a byly vytvářeny v úzké spolupráci s odborníky z praxe.²⁵ (Pacnerová, 2015)

Cílem standardů kvality péče tedy není péči o děti ve školských zařízeních unifikovat, ale svým nastavením a strukturou umožnit jednotlivým zařízením zvolit, vytvořit a rozvíjet svůj vlastní přístup péče

---

²⁵ Např. Pavel Jánský – ředitel DDÚ Hradec Králové; Božena Lányová – ředitelka DDÚ Liberec; Pavel Bártík – ředitel VÚ, DDŠ a SVP Boletice; Patrik Matoušů – ředitel VÚ a SVP Praha 9.

o děti. Standardy kvality péče tedy nespecifikují konkrétní výchovné metody a postupy, ale snaží se o nastavení a udržení srovnatelné úrovně kvality poskytované péče.²⁶

Z rozhovoru s ředitelem Výchovného ústavu a SVP Praha 9 Patrikem Matoušů, který se podílel na tvorbě standardů kvality péče, vyplynulo, že standardy kvality péče jsou tvořeny pro praxi na rozdíl od standardů sociálních služeb, které jsou zacílené převážně na administrativní činnost. Patrik Matoušů uvedl, že zavedení standardů bylo nezbytné. Jejich přizpůsobení pro praxi je zacíleno tak, aby byly dosažitelné a pro zařízení byly podporou a přínosem. Matoušů dodává, že v praxi se při kontrole dodržování standardů kvality péče setkává ze strany zaměstnanců s dvojitým přijetím, kdy na jedné straně jsou tyto dokumenty kvitovány, na straně druhé naopak odmítány.

Standardy kvality péče mají své zásady:

1. „Péče je realizována v souladu s nejlepším zájmem dítěte, s ohledem na jeho věk, rozumové schopnosti, duševní a tělesný zdravotní stav a rodinný kontext.
2. Péče je realizována v souladu s individuálními potřebami dítěte.
3. Péče směřuje k rozvoji samostatnosti, aktivní účasti dítěte ve společnosti, k posilování sebedůvěry, identity dítěte a k rozvoji tělesných, duševních, citových a sociálních dovedností dítěte.
4. Péče splňuje požadavky na poskytování péče podle zákona č. 109/2002 Sb.
5. Péče je v souladu s principem rovného přístupu k dětem, zejména bez ohledu na rasu, barvu pleti, pohlaví, jazyk, náboženství, politické nebo jiné přesvědčení, národnostní, etnický nebo sociální původ, právní či společenské postavení, socioekonomické možnosti, zdravotní postižení, sexuální orientaci atd.
6. Péče zajišťuje naplňování práv dětí.
7. Péče vychází z aktuálních dobových poznatků.

---

²⁶ Standardy kvality péče o děti, MŠMT ČR. MŠMT ČR [online]. [cit. 02.04.2018]. Dostupné z <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/standardy-kvality-pecce-o-deti>

8. Zařízením deklarované postupy jsou naplňovány v praxi.“ (Pacnerová, 2015, s. 27)

Tyto standardy kvality péče jsou děleny na základní (A) a rozvojové (B), přičemž pro obě kategorie standardů platí, že musí respektovat všech osm výše uvedených zásad. Základní standardy kvality péče musí být dodržovány ze zákona, rozvojové standardy kvality péče slouží jako podklad pro metodické vedení diagnostických ústavů v zařízení a pro Českou školní inspekci, která tak snáze může hodnotit postavení dítěte v zařízení. Standardy kvality péče nebyly přijaty formou vyhlášky, mají formu metodického pokynu.

4 Diagnostický ústav pro mládež Praha 2

V této kapitole se věnuji Diagnostickému ústavu pro mládež, Lublaňská, Praha 2 (dále jen DÚM), který je určen k péči o chlapce s nařízenou ústavní či ochrannou výchovou ve věku 15 – 18, popř. 19 let věku.²⁷ Svou pozornost zaměřuji na přiblížení funkce tohoto pracoviště, spádovou oblast klientely a spravovanou síť výchovných ústavů spadajících pod tento diagnostický ústav.

4.1 Historický vývoj DÚM

První historická zmínka vázaná na DÚM je z roku 1836, kdy začal v Praze hrabě Leo Thun z Hohensteinu se skupinou dobrovolníků pečovat o mladistvé chlapce, ale i starší osoby vracející se z výkonu trestu odnětí svobody zpět do občanského života. Výsledkem jejich konání bylo roku 1838 založení spolku Jednota pro blaho propuštěných káránců. Chovanci dostali možnost vyučit se řemeslu, popř. ti kteří vyučení byli, byli umístěni jako tovaryši u řádných mistrů.²⁸

V naší zemi byla Jednotou pro blaho opuštěných káránců založena první instituce pro narušenou mládež v roce 1842. Jednalo se o Vychovatelnu u Dobrého pastýře, která sídlila v ulici U řetězové lávky na Menším městě Pražském. O rok později byla přemístěna do domu na rohu ulic Kateřinské a Ječné. Poslední stěhování proběhlo v roce 1904 do dnešního sídla Diagnostického ústavu v Lublaňské ulici na Praze 2.²⁹

Základní snahou vychovatelny bylo nahradit klientům rodinnou výchovu a prakticky je připravit pro budoucí život. K dennímu řádu vychovatelny patřil tělocvik, zpěv, četba, společné procházky a večerní

---

²⁷ V případě přípravy na budoucí povolání může dítě či mladistvý v zařízení zůstat na smlouvu o prodlouženém pobytu s ředitelem zařízení až do 26 let věku.

²⁸ Historie diagnostického ústavu pro mládež Praha 2 [online]. [cit. 14.05.2018]. Dostupné z <http://dius.cz/historie/>

²⁹ Historie diagnostického ústavu pro mládež Praha 2 [online]. [cit. 14.05.2018]. Dostupné z <http://dius.cz/historie/>

modlitba. Byla taktéž zajištěna pravidelná výuka v ústavní soukromé obecné škole.³⁰

Ve 30. letech 20. století se stala vychovatelna jediným ústavem pro okamžité umístění mravně ohrožených chlapců starších 14 let,³¹ jelikož byl nedostatek institucí pro ústavní a ochranu výchovu. V 50. letech minulého století byla vychovatelna přechodným zařízením pro mladistvé bez přístřeší, zadržovaných pro potulku a žebrotu, kteří zde čekali na převoz do výchovných ústavů.³²

Od padesátých let minulého století se historie DÚM shoduje s historií diagnostických ústavů (viz kapitola 1.3).

4.2 Současná scéna DÚM

Jak již bylo dříve uvedeno, občanským zákoníkem č. 89/2012 Sb., byly omezeny kompetence diagnostických ústavů k 1. 1. 2014. DÚM tak k tomuto datu přestal rozhodovat o umístění klientů svěřených mu do péče formou předběžného opatření či ústavní výchovy. O těchto klientech v otázkách přemístění do následného zařízení začal rozhodovat soud na základě podkladu OSPOD.

DÚM tak i nadále přijímá klienty k diagnostickému pobytu a po ukončení diagnostiky navrhuje OSPOD vhodné přemístění klienta do konkrétního zařízení. OSPOD může i nemusí souhlasit s daným návrhem.

DÚM i nadále rozhoduje o umístění a přemístění mladistvých, kterým byla dle zákona č. 218/2003 Sb., nařízena ochranná výchova.

4.3 Následná zařízení DÚM

DÚM metodicky vede 12 výchovných ústavů,³³ které se od sebe liší svou profilací. Ta spočívá například v zajištění učebních oborů přímo

---

³⁰ Historie diagnostického ústavu pro mládež Praha 2 [online]. [cit. 14.05.2018]. Dostupné z <http://dius.cz/historie/>

³¹ Hranice trestní odpovědnosti byla 14 let do přijetí Trestního zákona č. 86/1950 Sb. Až podle citovaného zákona byla trestní odpovědnost stanovena na 15. rok věku.

³² Historie diagnostického ústavu pro mládež Praha 2 [online]. [cit. 14.05.2018]. Dostupné z <http://dius.cz/historie/>

³³ Konkrétně se jedná o tyto výchovné ústavy: Boletice, Buškovice, Hostinné, Hostouň, Husův Domov, Kutná Hora, Místo, Obořiště, Praha 9, Pšov, Terešov a Žlutice. Všechna tato

v zařízení či externích školách poblíž výchovného zařízení³⁴ nebo ve zřízení pracovně výchovné skupiny určené pro děti a mladistvé, kteří odmítají přípravu na budoucí povolání.³⁵ Dále má každé zařízení různou míru strukturovanosti režimu a volného času dětí a mladistvých. V neposlední řadě, tři výchovné ústavy mají zřízeno oddělení pro děti a mladistvé experimentující či závislé na alkoholu, omamných a psychotropních látkách.³⁶

4.3.1 Pracovníci výchovných zařízení

Diagnostické ústavy, dětské domovy se školou i výchovné ústavy disponují pro účely péče o děti a mladistvé, kteří se ocitli v tíživé životní situaci těmito speciálně vzdělanými odborníky:

- etopedy,
- psychology,
- sociálními pracovníky,
- speciálními pedagogy - vychovateli.

Tito pracovníci na jedné straně spolupracují s dalšími odborníky z různých organizací,³⁷ na druhé straně se snaží uplatňovat své odborné znalosti v dialogu s rodinami klientů.

---

zařízení se od sebe liší především svou profilací „vhodného“ klienta. Více viz příloha číslo 1. Seznam výchovných zařízení DÚM. V seznamu obrázků je uvedena mapa se zakreslením těchto jednotlivých zařízení.

³⁴ Vždy je hlavním kritériem situace dítěte. Jaký studovalo předchozí učební obor, zda má i nadále zájem jej studovat, zda je zvolený učební obor vhodný a zda má dítě dostatečné volní vlastnosti, aby zvládlo docházku do civilní školy, či pro něj bude vhodnější menší kolektiv spolužáků v rámci učebního oboru v zařízení.

³⁵ Pracovně výchovná skupina je zacílena na získání pracovních dovedností. Děti či mladiství pracují na základě pracovní smlouvy či dohody o provedení práce povětšinou pro firmy nebo živnostníky poblíž výchovného zařízení. Do těchto skupin jsou zařazováni chlapci, kteří ukončili učební obor, nemají zájem o další studium a jsou blízko věku zletilosti.

³⁶ Jedná se o Výchovný ústav Husův domov, oddělení Poklad; Výchovný ústav Hostouň s výchovně léčebnou jednotkou Medvědí Kámen a Výchovný ústav Praha 9 s oddělením Křešín. Oddělení Medvědí Kámen je typická terapeutická komunita, kde se klienti učí sebeobslužnosti a pečují o svěřená zvířata. Oddělení Poklad je zaměřeno výkonnostně, dalo by se přirovnat k vojenskému režimu se zaměřením na řád a fyzickou zdatnost. Oddělení Křešín je kombinací těchto dvou oddělení.

³⁷ Okresní soud, Krajský soud, Okresní státní zastupitelství, Probační mediační služba, Městský úřad, Psychiatrie, Sexuologie, Pedagogicko-psychologické poradny aj.

Cílem kolektivu pracovníků výchovných zařízení je, pokud je to možné, navrátit dítě zpět do biologické rodiny, rekonstruovat vztah dítěte k rodičům a rodičů k dítěti. Pakliže se nepodaří navrátit dítě zpět do jeho rodiny, je cílem tohoto úsilí pomoci mu k samostatnému životu poté, co jeho ústavní péče skončí. Aby výchovné zařízení dosáhlo svého cíle, intenzivně spolupracuje s rodinou dítěte. Pracovníci výchovného zařízení poskytují rodině pomoc při zajišťování záležitostí týkajících se dítěte, včetně rodinné terapie a nácviku rodičovských a dalších dovedností nezbytných pro výchovu a péči o své dítě. V rámci nácviku společného soužití zařízení vysílá dítě na zkušební dlouhodobé dovolenky do rodiny. V případě zhoršení chování dítěte či jiných nastalých situací v rodině, je zařízení schopné rychle a pružně zareagovat na vzniklou situaci tak, aby relaps měl co nejméně závažné dopady jak na osobnost dítěte, tak na jeho rodinu a sociální zázemí.³⁸

---

³⁸ Zařízení je s rodiči i dítětem v pravidelném kontaktu. Z praxe Výchovného ústavu Praha 9, je zařízení v pravidelném kontaktu se školou nebo zaměstnáním u dítěte či mladistvého. Dítě je namátkově testováno na přítomnost omamných a psychotropních látek. Dítě s rodiči docházejí do zařízení, pověřený pracovník zařízení dochází do rodiny. Zařízení při dlouhodobé dovolence dítěte úzce spolupracuje s OSPOD.

5 Klientela výchovných zařízení

Klienti výchovných zařízení opravdu nejsou děti a mladiství s běžnými problémy pubescentů. Zařízení pracují s klienty, jejichž životy bývají zpravidla od útlého dětství negativně zatížené. Tyto děti a mladiství páchají trestnou činností, užívají návykové látky, mají různé psychické problémy, výchovné problémy, jsou psychiatricky zatíženi, dopouští se záškoláctví, odmítají přípravu na budoucí povolání atd. Tento výčet sociálně patologických jevů lze souborně nazvat poruchou chování.

Poruchy chování lze charakterizovat jako odchylku v oblasti socializace, kdy jedinec není schopen respektovat běžné normy chování na úrovni odpovídající jeho věku, resp. na úrovni svých rozumových schopností. Důležité je hodnocení problémového jednání,³⁹ za něž se tito jedinci často necítí být vinni. Příčiny vzniku poruchového chování mohou být různé. Nepřiměřené reagování souvisí se sklonem k určitým emočním prožitkům a převažujícímu emočnímu ladění, resp. hodnocení různých situací. Jedinci s poruchou chování mívají narušené vztahy k jiným lidem, často se tímto způsobem projevují v rámci party. Charakter jejich chování se v průběhu vývoje mění, v období dospívání dochází k diferenciaci trvalejšího narušení chování, resp. poruch osobnosti, a pouze přechodných výkyvů chování. Agresivní poruchy chování lze považovat za závažnější variantu, typickým příkladem je šikana. Společnost hodnotí problémové chování skoro vždy negativně. Náprava poruch chování vyžaduje práci s celou rodinou problémového dítěte, jednou z možností je nařízení ústavní či ochranné výchovy. (Vágnerová, 2004)

Ve školských zařízeních se dle Pilaře (2015) vyskytují děti s těmito poruchami chování:

- „Disociální chování: představuje krátkodobé projevy chování charakteristické pro určitá věková období (např. dětský vzdor, období puberty). Nevznikají patologicky, neškodí okolí a jsou většinou na hranici normy, omezitelné a odstranitelné při využití běžných výchovných postupů.

---

³⁹ Rodiči, školou, SVP, OSPOD, PPP, PČR apod.

- Asociální chování: projevy chování, které jsou již spojeny s patologickým obrazem osobnosti jedince, jsou z hlediska etického a morálního na hraně či již za hranou, ale zásadním způsobem nepoškozují své okolí. Asociál se svým chováním vyčleňuje ze svého prostředí, ale nevidí důvod své postupy měnit, když mu přinášejí prospěch a momentální prožitek (např. závislostní chování, získání větších výhod intrikou apod.) (Jedlička, 2015)
- Antisociální chování: projevy chování narušující morální, sociální i právní normy. Toto chování zásadně poškozují okolí jedince. Jeho reprezentant nevnímá, na své chování náhled a naopak je pozitivně prožívá a schvaluje. Často bývá v přímém propojení s trestnou činností; jedná se o skutky nebezpečné pro společnost, při nichž jsou porušovány společenské a právní normy. Často je toto chování doprovázeno agresivitou a fyzickým ubližováním druhým.“ (Jedlička, 2015, s. 384)

Vyhláška č. 438/2006 Sb., v § 11 hovoří o dětech s extrémními poruchami chování, kdy v prvním odstavci určuje, že diagnostickým ústavem mohou být do výchovného ústavu nebo oddělení specializovaného na výchovně léčebnou péči umístěny zejména:

- a) „děti, které se opakovaně nedovoleně vzdalují ze zařízení a dopouštějí se jednání, které má znaky trestné činnosti, přičemž se jedná o děti, které v dané situaci není možné zvládnout výchovnými postupy, organizací a prostředky používanými v běžných zařízeních,
- b) děti, u nichž jsou násilné projevy chování spojeny s náznaky duševních poruch, sexuálních úchylek, u nichž se však jeví specializovaná péče jako vhodná součást výchovně léčebného působení,
- c) děti s drogovou závislostí,
- d) děti mladší 15 let, kterým byla uložena ochranná výchova,
- e) děti, kterým soud uložil ochrannou výchovu, přestože již jsou trestně odpovědné, ale z osobnostních či výchovných důvodů je vhodné

dokončit v daném zařízení započatý proces výchovných a socializačních změn.“ (Vyhláška č. 438/2006 Sb., § 11, odst. 1)

Ve druhém odstavci vyhláška č. 438/2006 Sb., v § 11 uvádí, že do těchto výchovných ústavů se děti s extrémními poruchami chování umísťují na nezbytně nutnou dobu. Nejpozději v osmém týdnu po umístění dítěte probíhá přehodnocování aktuálnosti jeho pobytu v daném zařízení a závěry jsou součástí osobní dokumentace dítěte. Po ukončení pobytu je dítě přemístěno zpravidla zpět do dětského domova se školou nebo výchovného ústavu.

Ve třetím odstavci vyhlášky č. 438/2006 Sb., v § 11 je uvedena povinnost organizace výchovných, vzdělávacích a zájmových činností za spolupráce psychologa a speciálního pedagoga-etopeda zpracována v rámci plánu výchovně vzdělávacích činností, na základě kterého se zpracovávají týdenní programy výchovně vzdělávacích činností. Dominantní součástí programu jsou odpovídající psychoterapeutické a socioterapeutické techniky individuálního i skupinového charakteru.

Čtvrtý odstavec vyhlášky č. 438/2006 Sb., v § 11 uvádí, že při práci se skupinou jsou přítomni nejméně tři pedagogičtí pracovníci, z nichž jeden je asistent pedagoga; při noční službě jsou ve výchovné skupině přítomni vždy dva pedagogičtí pracovníci. Při kontrolách dětí v ložnicích musí být přítomni vždy dva zaměstnanci zařízení.

V odstavci pět vyhlášky č. 438/2006 Sb., v § 11 jsou upraveny podmínky vzdělávání, které se od diagnostického ústavu, dětského domova se školou a výchovného ústavu liší tím, že tam, kde se vzdělávají děti s extrémními poruchami chování, probíhá běžná výuka na úrovni rámcových vzdělávacích programů základního, případně středního vzdělávání, kterou vede učitel za pomoci asistenta pedagoga. Pro potřeby školy ve výchovném ústavu a oddělení je vypracován školní vzdělávací program, který odráží reálné možnosti umístěných dětí.

Šestý odstavec vyhlášky č. 438/2006 Sb., v § 11 se zabývá pohybem jedné výchovné skupiny mimo zařízení, který je zabezpečen nejméně třemi zaměstnanci zařízení.

V praxi představuje práce s dětmi s extrémními poruchami chování velkou zátěž pro pracovníky zařízení. Pod termínem děti s extrémními poruchami chování jsou zahrnuti i tzv. dětští vrazi. Děti, které zabily ve věku od 12 do nedovršených 15 let, a pro jejich trestní nezodpovědnost jim byla obligatorně uložena ochranná výchova.⁴⁰ Těchto dětí není mnoho, ale kdykoliv se případ některého z nich objeví, nese se společností velká vlna rozruchu. Ta přirozeně s sebou přináší celospolečensky negativní emoce, pod jejichž tíhou se vynořují obavy, zda „pouhé“ školské zařízení bude s to o takto „zkažené dítě“ pečovat tak, aby nedošlo k opakovanému excesu v jeho chování.

---

⁴⁰ Tyto děti z celé České republiky jsou vždy umístěny ve Výchovném ústavu v Boleticích. Toto zařízení má speciálně upravené oddělení pro 12 dětí s názvem EPCHO.

6 Praktická část – výzkumné šetření

Ve výzkumném šetření se snažím postihnout problematiku dopadu úpravy občanského zákoníku č. 89/2012 Sb., v praxi výkonu ústavní výchovy, kdy došlo od 1. 1. 2014 ke změně kompetencí diagnostických ústavů. Vzhledem k tomu, že od doby účinnosti tohoto legislativního předpisu umisťuje i přemísťuje děti a mladistvé do konkrétního zařízení soud na základě návrhu OSPOD, zjišťujeme v praxi jisté nesrovnalosti. Jedná se o velmi specifický zásah a změnu ve fungování všech zařízení, jak diagnostického ústavu, tak výchovných ústavů.

6.1 Cíl výzkumného šetření

Cílem výzkumného šetření je zjistit, subjektivní názor specialistů pracujících ve výchovných zařízeních, na platné legislativní změny. V první linii to jsou právě oni, kteří jsou zákonem vázáni legislativní ustanovení respektovat. Proto je v zájmu výkonu ústavní péče, jakožto celkového konceptu přístupu k mravně narušeným dětem zjistit, zda legislativní úpravy jsou pro výkon jejich profese skutečným přínosem.

6.2 Popis výzkumného vzorku

Zkoumaný vzorek je vymezen počtem pracovníků jednotlivých zařízení,⁴¹ kteří se podílejí na příjmu a přemístění dětí do zařízení a tato témata se jich přímo dotýká. Jedná se o ředitele jednotlivých zařízení, zástupce ředitele, sociální pracovníky, etopedy a speciální pedagogy. Celkové zastoupení je 63 dotazovaných.

Mezi respondenty bylo 38 mužů a 23 žen. 2 respondenti neodpověděli. Na dotazník odpověděl:

- jeden respondent ve věku do 30 let,
- 15 respondentů ve věku 31-40 let,
- 23 respondentů ve věku 41-50 let,
- 15 respondentů ve věku 51-60 let,
- 7 respondentů ve věku nad 60 let,

---

⁴¹ Byli osloveni pracovníci DÚM i všech 12 výchovných zařízení sítě DÚM. Pouze jedno zařízení odmítlo spolupráci, konkrétně Výchovný ústav Husův domov.

- 2 respondenti neodpověděli.

V otázce nejvyššího dosaženého vzdělání mělo:

- 10 respondentů středoškolské vzdělání s maturitou,
- 7 respondentů vyšší odbornou školu,
- 44 respondentů bylo vysokoškolsky vzděláno. Z toho:
  - o 4 respondenti měli bakalářské vzdělání,
  - o 33 respondentů mělo magisterské vzdělání,
  - o 7 respondentů mělo doktorandské vzdělání,
  - o 2 respondenti neodpověděli.

V otázce oboru studia bylo:

- 33 respondentů vzděláno v oboru speciální pedagogika,
- 6 respondentů v oboru sociální práce,
- 3 respondenti v oboru učitelství,
- 4 respondenti v oboru etopedie,
- 8 respondentů neodpovědělo.

Na dotazník odpovědělo z pozice postavení v zařízení:

- 12 ředitelů,
- 9 zástupců ředitele,
- 6 vedoucích vychovatelů,
- 8 sociálních pracovníků,
- 28 pracovníků jiné pozice, nejčastěji se jednalo o speciální pedagogy.

6.3 Metodologie výzkumu

Díky vlastní praxi v zařízení pro výkon ústavní výchovy jsem měla možnost s většinou zúčastněných respondentů šetření předem projednat formu, kterou bych získala výsledná data. Vyplynulo, že nejvhodnějším způsobem bude dotazník.

Vzhledem k osobní znalosti zkoumaného terénu jsem měla možnost zjistit od zúčastněných respondentů validní odpovědi a to především díky našemu společnému úsilí zajistit zájem dítěte lege artis.

6.3.1 Výzkumná metoda

Dotazník.⁴² Daný dotazník jsem sestavila ve spolupráci s Kazimírem Večerkou. Jedná se o dotazníku typu polostrukturovaný, jelikož se v něm

---

⁴² Viz příloha č. 2.

objevují standardizované otázky i otázky otevřené, aby se dotazovaní mohli vyjádřit také svými vlastními slovy.

6.3.2 Metoda sběru dat

Dotazník byl nejprve předložen na poradě ředitelů sítě DÚM, kde jej vyplnili všichni přítomní pracovníci spadající do požadovaného výzkumného vzorku. Zbylé nevyplněné dotazníky byly předány ředitelům jednotlivých zařízení k vyplnění pracovníkům, kteří se ředitelské porady nezúčastnili, ale spadali do požadovaného výzkumného vzorku. Vyplněné dotazníky jsem si osobně převzala od respondentů na ředitelské poradě, ostatní dotazníky mi byly zaslány prostřednictvím listovní služby do Výchovného ústavu Praha 9 k mým rukám.

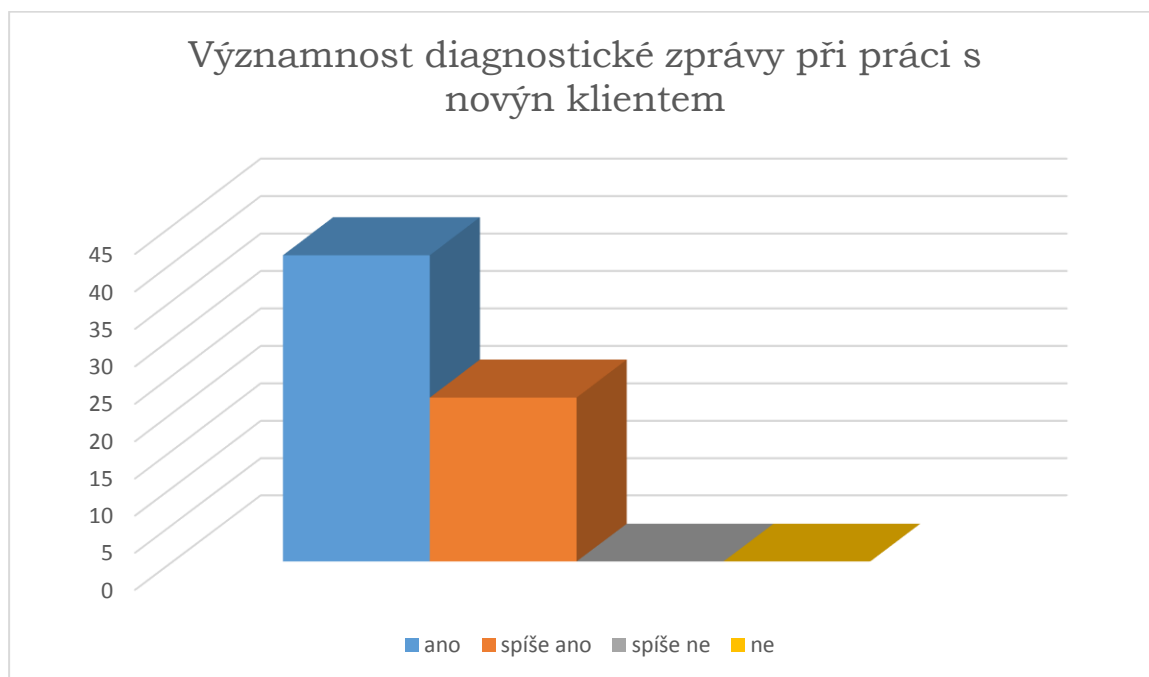
6.3.3 Vyhodnocování získaných dat

Formou názoru jsem rozložila graficky data tak, abych je mohla kvantitativně vyhodnotit. K jednotlivým odpovědím jsem přiřadila číselné hodnoty, které jsem následně pomocí základních matematických funkcí sečetla a vyhodnotila.

6.4 Vyhodnocení získaných dat

První otázka dotazníku byla zaměřena na to, zda je pro dotazované nezbytná závěrečná diagnostická zpráva při práci s novým klientem přijatým do zařízení.

Graf č. 1

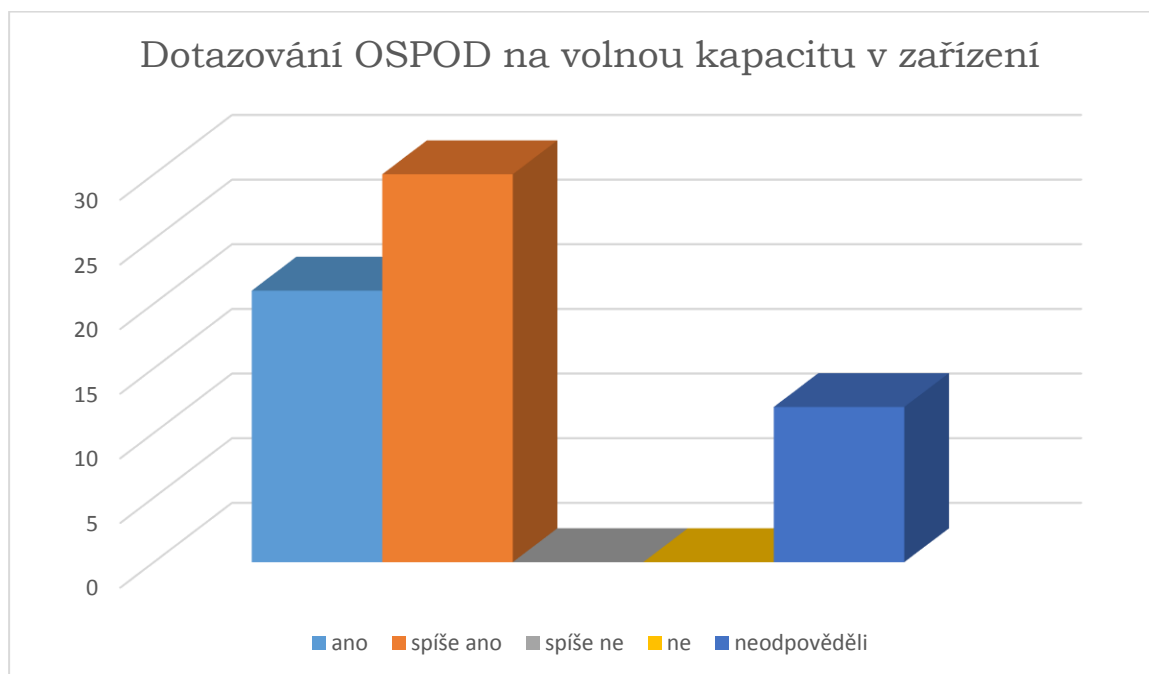
Na danou otázku odpovědělo všech 63 respondentů. 41 respondentů odpovědělo, že je pro ně diagnostická zpráva důležitá, pro 22 respondentů je spíše důležitá než nedůležitá. Nikdo z respondentů se nevyjádřil, že by pro něj diagnostická zpráva byla zbytečná.

Z hlediska profesního zaměření jsem se věnovala odpovědím získaným od ředitelů zařízení. Pro 10 z nich je diagnostická zpráva důležitá, pro 2 ředitele je spíše důležitá.

V praxi je pro konkrétní ústav diagnostická zpráva ujištěním, že dítě či mladistvý splňuje profil daného zařízení. Také průběh pobytu v diagnostickém ústavu je pro zařízení informací jak může očekávat, že se dítě či mladistvý bude chovat a na co se připravit.

Ve druhé otázce jsem zjišťovala, zda se pracovníci OSPOD dotazují na volnou kapacitu v zařízení před jejich podáním návrhu na umístění klienta.

Graf č. 2

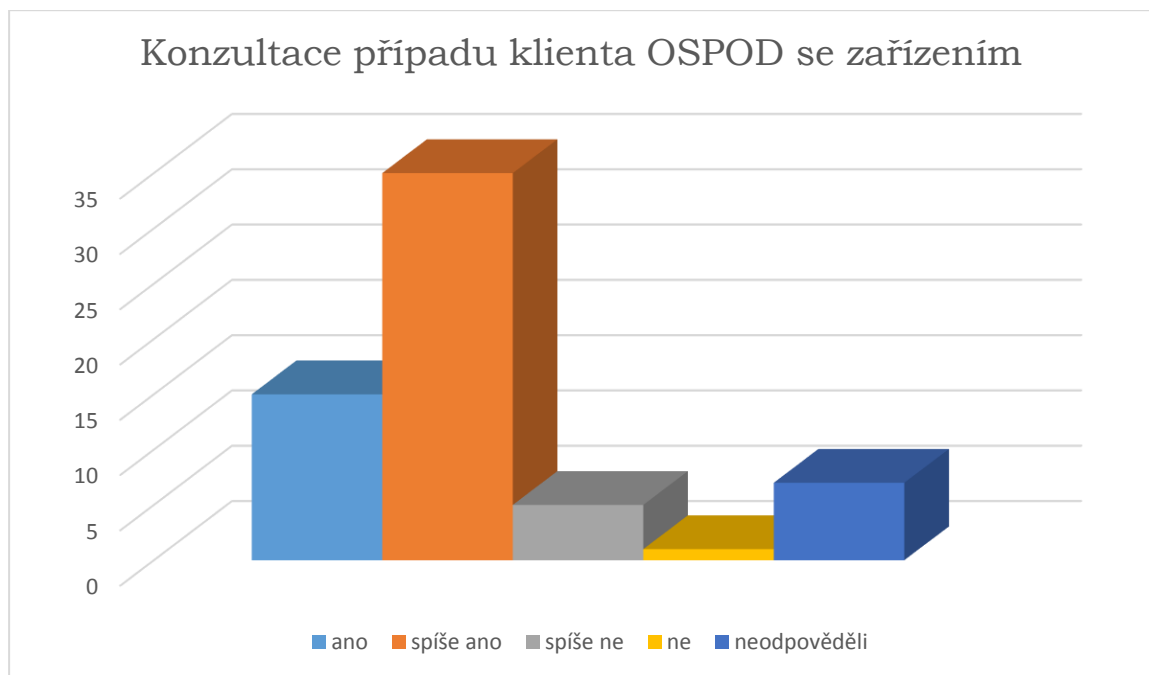
Z dotazovaných respondentů 21 odpovědělo, že se OSPOD dotazuje na volnou kapacitu ještě před podáním návrhu soudu na umístění dítě do zařízení. 30 respondentů odpovědělo, že se pracovníci OSPOD spíše dotazují, ale někdy se stane, že tak neučiní. 12 respondentů na danou otázku neodpovědělo.

Z dvanácti ředitelů zařízení 5 odpovědělo, že se OSPOD dotazuje na volnou kapacitu v zařízení, 7 odpovědělo, že se pracovníci OSPOD spíše dotazují, než nedotazují.

Pokud se pracovník OSPOD před podáním návrhu na umístění dítě do zařízení netáže na jeho volnou kapacitu, může se stát, že dané zařízení nebude mít volné místo a dítě tak nebude moct přijmout. Řešením pak je, že soud dané rozhodnutí změní na jiné zařízení, nebo dítě čeká na umístění, dokud se kapacita neuvolní.

Ve třetí otázce jsem zjišťovala, zda OSPOD konzultuje se zařízením životní situaci klienta před jeho umístěním.

Graf č. 3

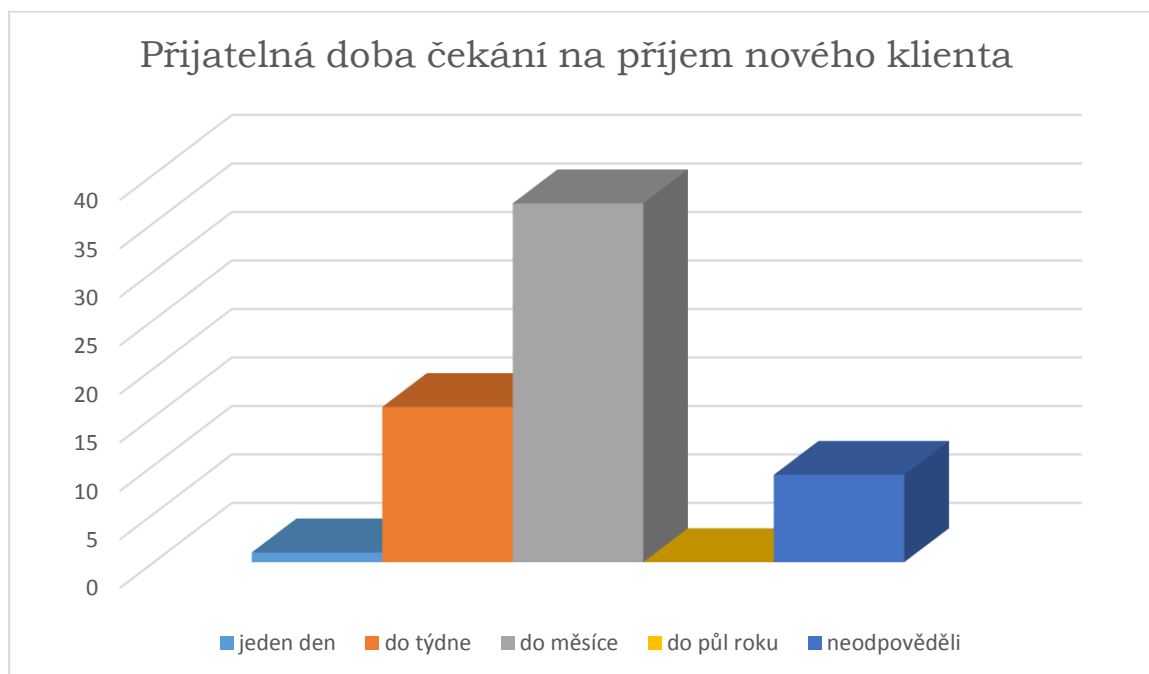
Zde 15 respondentů odpovědělo, že OSPOD s nimi skutečně případ konkrétního dítěte konzultuje. 35 respondentů odpovědělo, že spíše OSPOD situaci klienta konzultuje, ale stane se někdy, že nikoliv. 5 respondentů se přiklonilo k odpovědi, že OSPOD situaci dítěte spíše nekonzultuje, někdy konzultuje a 1 respondent odpověděl, že OSPOD s jejich zařízením situaci klienta před umístěním nekonzultuje. 7 respondentů na otázku neodpovědělo.

Z dvanácti ředitelů zařízení 3 odpověděli, že OSPOD případ dítěte konzultuje, 7 odpovědělo, že OSPOD případ spíše konzultuje a 2 odpověděli, že OSPOD případ dítěte spíše nekonzultuje.

Pokud OSPOD nekonzultuje situaci dítěte se zařízením, stává se tak, že se v zařízení ocitne dítě, které neodpovídá profilu zařízení, což přináší tíživou situaci pro dítě i zařízení. Výjimkou není ani situace, kdy OSPOD nesdělí závažné skutečnosti k situaci dítěte, které by také vedly k umístění do jiného, vhodnějšího zařízení. Nesdělení informací OSPOD se z velké části děje tak, že sami pracovníci OSPOD danou informaci nemají, než aby ji úmyslně sami zamlčovali.

Čtvrtá otázka byla zaměřena na přijatelnou délku čekání na příjem nového klienta do zařízení poté, co si OSPOD zarezervoval místo v zařízení.

Graf č. 4

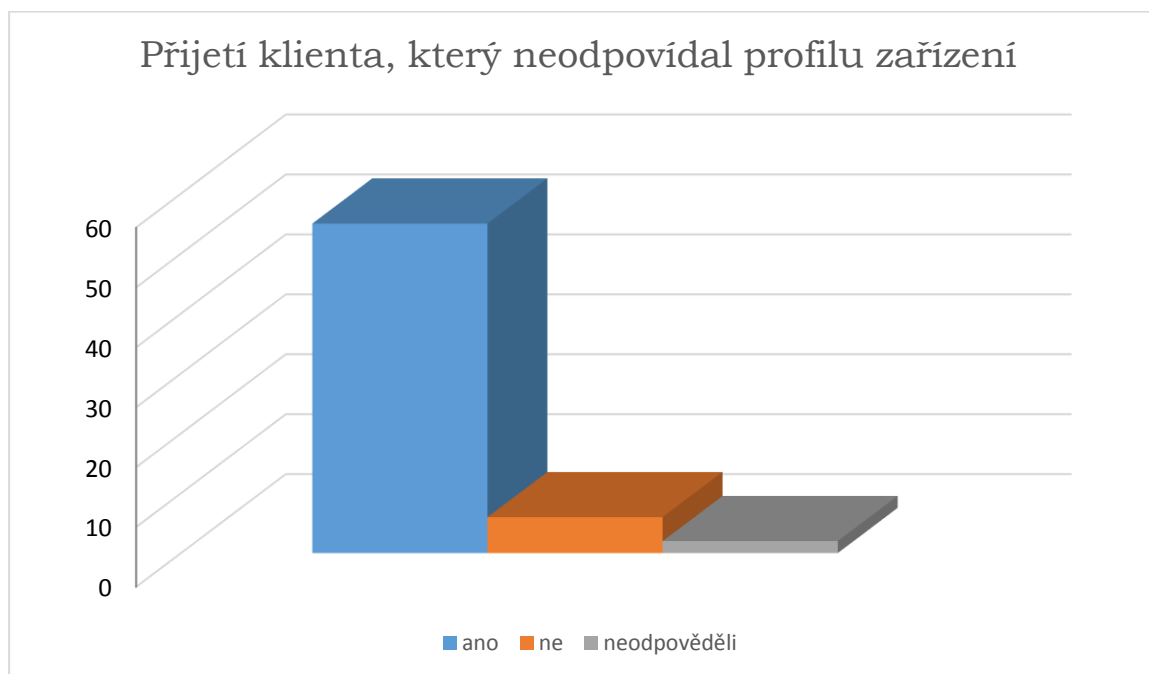
Pouze pro jednoho respondenta je přijatelná doba čekání jeden den. 16 respondentů je ochotno čekat týden, pro 37 respondentů je přijatelná délka čekání jeden měsíc. Pro nikoho z respondentů není přijatelná délka čekání na nového klienta půl roku. Na danou otázku neodpovědělo 9 respondentů.

Z dvanácti ředitelů zařízení jsou 2 ochotni čekat na nástup nového klienta týden, pro 10 ředitelů je přijatelná délka čekání jeden měsíc.

OSPOD si rezervuje v zařízení místo pro klienta, na kterého podal soudu návrh k umístění. Zařízení tak musí dané místo rezervovat a nesmí jej obsadit jiným klientem. Opakovaně se tak stává, z důvodu dlouhého soudního jednání, že zařízení nemá evidenčně plnou kapacitu, jelikož čeká na platnosti soudních rozhodnutí pro děti, jimž bylo rezervováno místo v zařízení, aby je mohlo přijmout, ale případné nové klienty, pro nemožnost rezervace, přijímat nesmí.

V páté otázce jsem zjišťovala, zda se stalo, že od 1. 1. 2014 bylo do zařízení respondentů přijato dítě, které neodpovídalo profilu jejich zařízení.

Graf č. 5

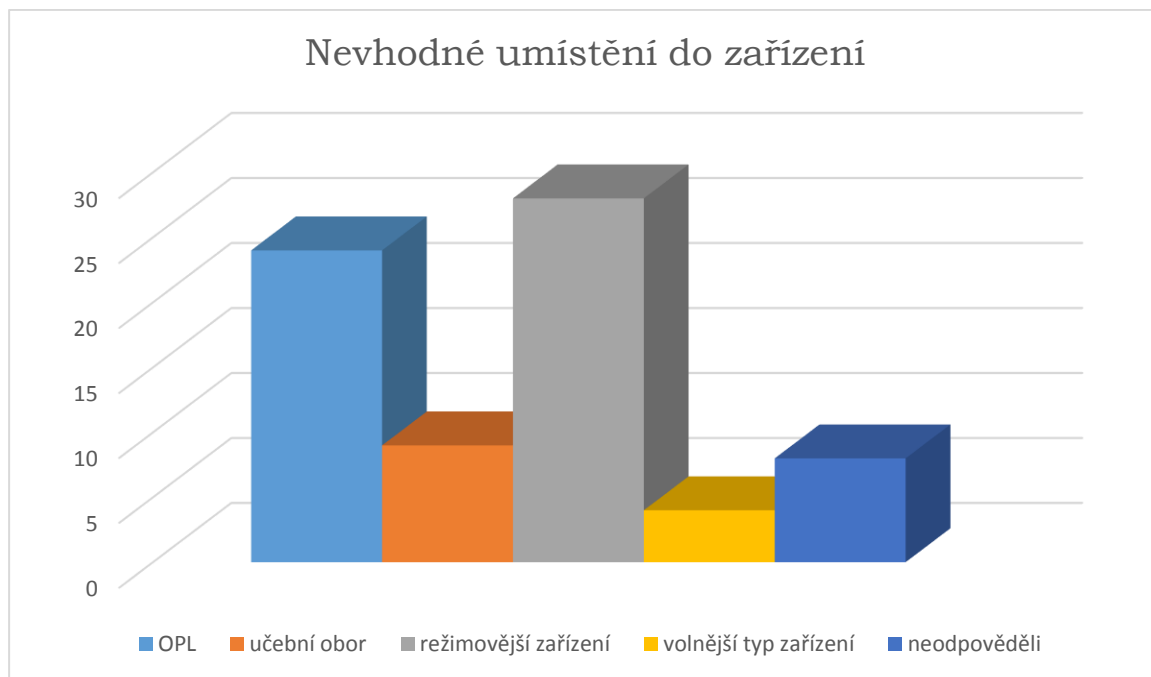
Na danou otázku 55 respondentů odpovědělo, že ano, 6 respondentů, že nikoliv. 2 respondenti neodpověděli.

Výpovědní hodnota otázky by ostřeji vynikla dle odpovědí jednotlivých zařízení. Dotazník byl ovšem anonymní a tak využiji odpovědi ředitelů jednotlivých zařízení. Všechna dvanáct ředitelů na danou otázku odpovědělo, že do zařízení přijali klienta, který neodpovídal profilu jejich zařízení.

Tento graf je potvrzením, že soud ani OSPOD nezná profilaci jednotlivých zařízení a ani se ji nesnaží zjistit.

Šestá otázka se vázala na otázku číslo pět a měli na ní odpovědět respondenti, kteří odpověděli v předchozí otázce, že do jejich zařízení bylo umístěno dítě, které neodpovídalo jejich profilu.

Graf č. 6

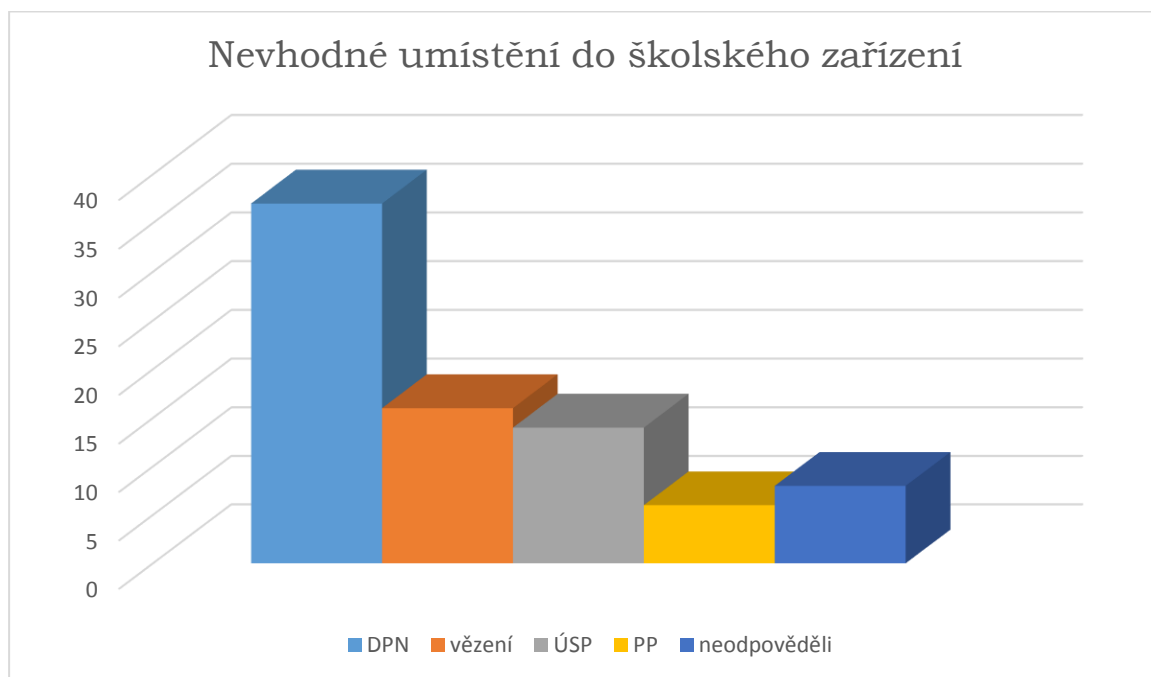

Zde bylo možno označit v dotazníku více odpovědí. 24 respondentů odpovědělo, že dítě bylo nevhodně umístěno, jelikož dominantním problémem byla jeho závislost na OPL a v daném zařízení není specializované oddělení pro tyto klienty. 9 respondentů odpovědělo, že dítě mělo učební obor, který nebyli schopni zajistit, aby ve studiu mohl pokračovat. 28 respondentů odpovědělo, že klient měl být umístěn do režimovějšího zařízení. 4 respondenti odpověděli, že klienta bylo vhodnější umístit do volnějším typu zařízení.

Z dvanácti ředitelů zařízení odpovědělo 5, že přijali dítě s primárním problémem závislosti na OPL, ač v zařízení nemají oddělení pro klienty závislé na OPL. 5 ředitelů odpovědělo, že přijali klienta, u nějž nebyli schopni zajistit učební obor, aby se mohl připravovat na budoucí povolání. 6 ředitelů odpovědělo, že přijali klienta, který by byl vhodnější do režimovějšího zařízení, než je to jejich. 2 ředitelé odpověděli, že přijali klienta, který byl vhodný do volnějším typu zařízení, než je to jejich.

Graf č. 7

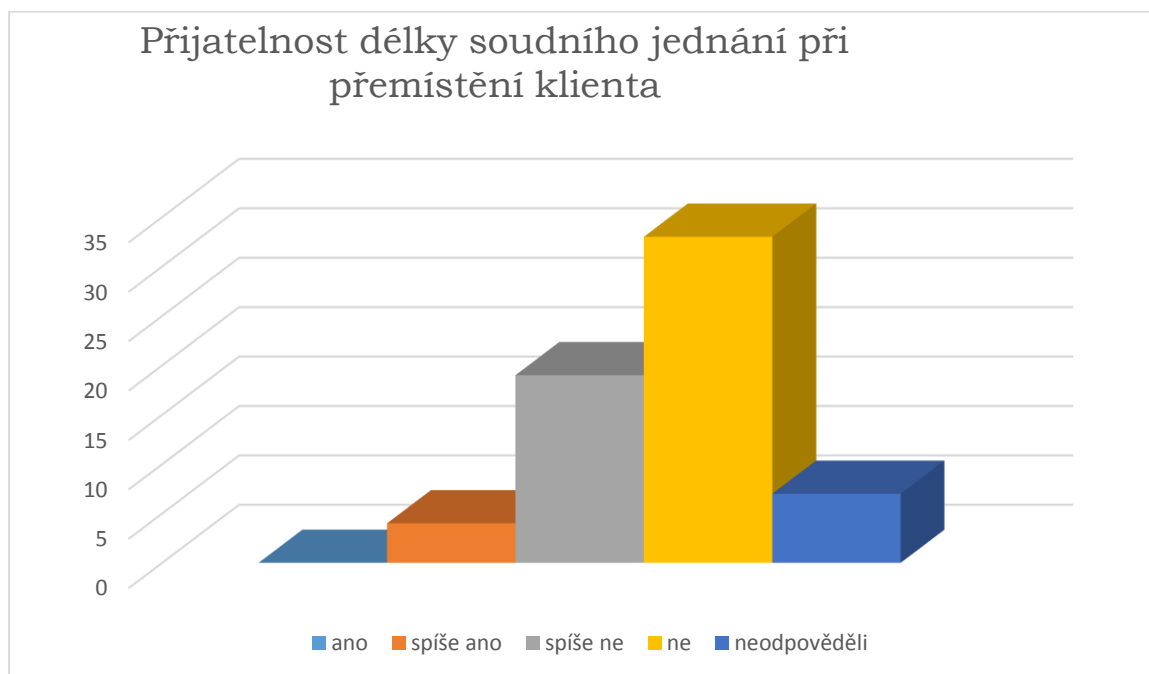
Zde 45 respondentů odpovědělo, že dítě nemělo být umístěno do školského zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy, ale vhodnější by bylo umístění:

- ve 37 případech do psychiatrické nemocnice,
- v 16 případech do věznice pro mladistvé,
- ve 14 případech do ústavu sociální péče,
- v 6 případech by bylo vhodnější dítě umístit do pěstounské péče,
- 8 respondentů na otázku neodpovědělo.

Všech dvanáct ředitelů odpovědělo, že do zařízení přijali klienta nevhodného k umístění do sítě školských zařízení. Všech dvanáct ředitelů se shodlo, že přijali dítě, které by bylo vhodnější umístit do dětské psychiatrické nemocnice. 3 ředitelé uvedli, že přijali klienta, pro kterého by bylo vhodnější umístění ve věznici pro mladistvé. 4 ředitelé přijali klienta, který by měl být umístěn v ústavu sociální péče a jeden ředitel uvedl, že přijal klienta, který by byl vhodněji umístěn v některé z forem pěstounské péče.

V sedmé otázce jsem zjišťovala, zda je současná délka soudního jednání přijatelná, a to pro potřeby přemístění klienta do jiného zařízení.

Graf č. 8

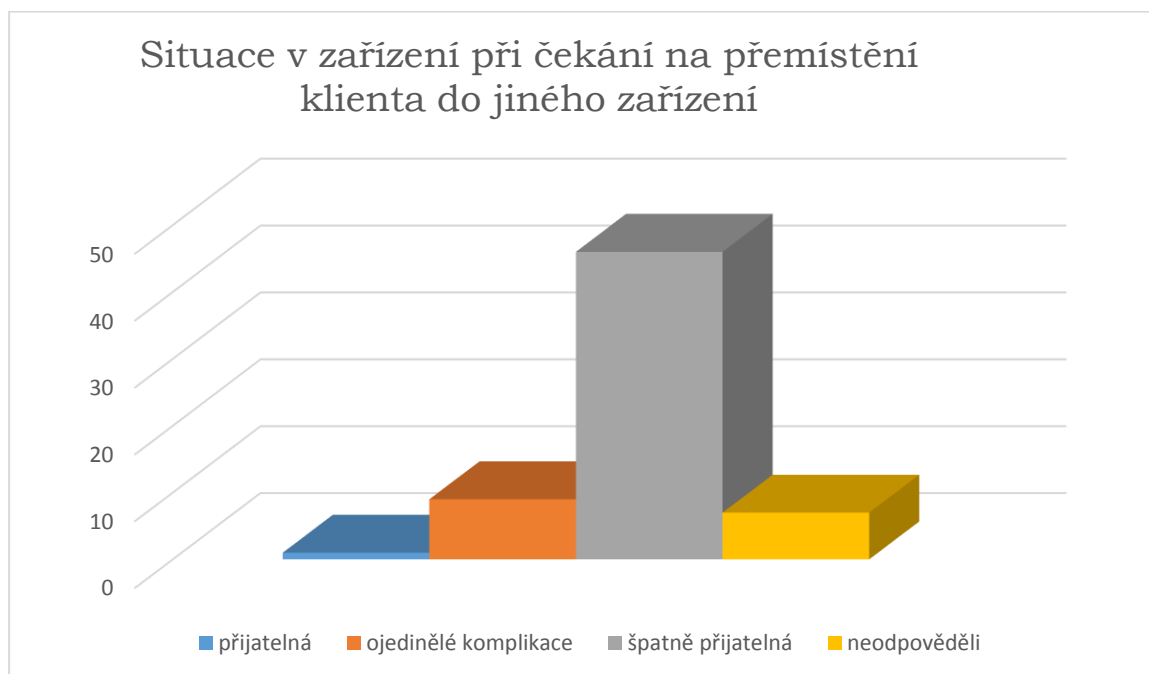

Ani jeden respondent neodpověděl, že by byla současná délka čekání na přemístění klienta do jiného zařízení přijatelná. 4 respondenti se vyjádřili v tom smyslu, že je délka čekání spíše přijatelná, ale někdy nikoliv. 19 respondentů odpovědělo, že je současná délka čekání na přemístění nepřijatelná, někdy přijatelná. 33 respondentů odpovědělo, že je délka čekání na přemístění nepřijatelná. 7 respondentů na otázku neodpovědělo.

Z dvanácti ředitelů zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy je pro 4 ředitele spíše nepřijatelná délka čekání na přemístění klienta do jiného zařízení. Pro 8 ředitelů je délka čekání na přemístění klienta do jiného zařízení nepřijatelná.

V osmé otázce jsem se zajímala o to, jak čekání na přemístění klienta do jiného zařízení ovlivňuje chod současného zařízení.

Graf č. 9

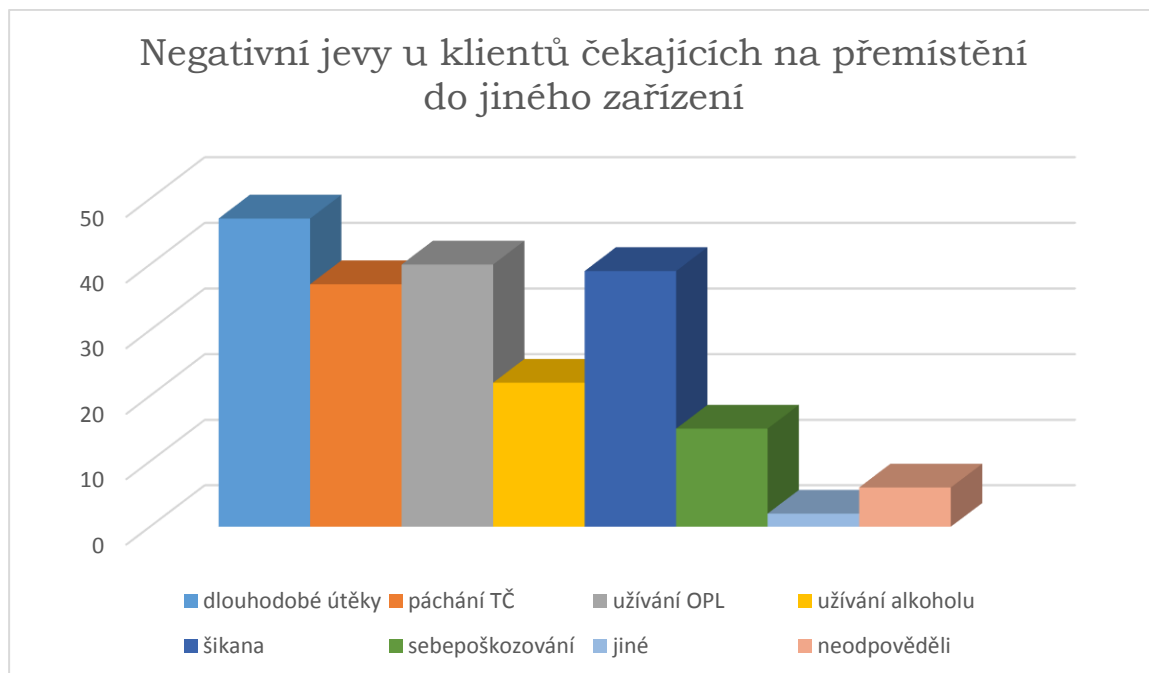

Jeden respondent odpověděl, že délka čekání na přemístění je přijatelná, že se v zařízení nedějí zásadnější problémy. 9 respondentů odpovědělo, že je délka soudního jednání přijatelná s ojedinělými komplikacemi v zařízení. 46 respondentů odpovědělo, že délka soudního jednání je nepřijatelná a negativně ovlivňuje chod zařízení. 7 respondentů neodpovědělo na otázku.

Z dvanácti ředitelů zařízení 1 odpověděl, že je současná délka soudního jednání pro chod zařízení přijatelná s ojedinělými komplikacemi. 11 ředitelů odpovědělo, že je současná délka soudního jednání špatně přijatelná pro chod zařízení.

Otázka číslo devět byla zaměřena na zjištění, zda v případě čekání na přemístění klienta do jiného zařízení dochází u tohoto klienta k některým z uvedených jevů. Zde bylo možno uvést více odpovědí.

Graf č. 10

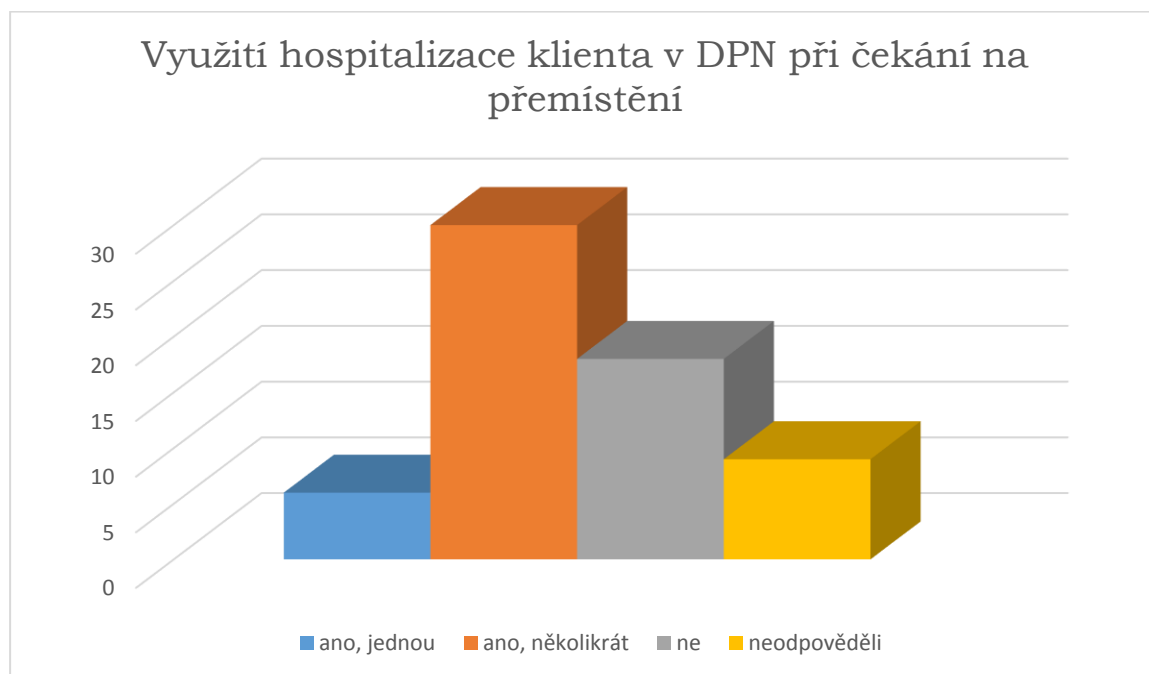

V dané otázce 47 respondentů zvolilo možnost, že u klienta dochází k dlouhodobým útěkům ze zařízení. 37 respondentů uvedlo možnost, že dochází k páčání trestné činnosti, 40 respondentů uvedlo, že dochází k užívání omamných a psychotropních látek, 22 respondentů uvedlo užívání alkoholu, 39 respondentů uvedlo, že dochází k napadání a šikanování ostatních klientů, 15 respondentů uvedlo sebepoškozování. U možnosti jiné napsali dva respondenti: naprostá demotivace ke spolupráci, sexuální zneužívání. 6 respondentů neodpovědělo na otázku.

Z dvanácti ředitelů zařízení 11 odpovědělo, že u klientů čekajících na přemístění do jiného zařízení dochází k dlouhodobým útěkům, 8 ředitelů odpovědělo, že dochází k páčání trestné činnosti, 9 ředitelů odpovědělo, že dochází k užívání OPL, 6 ředitelů odpovědělo, že dochází k užívání alkoholu, 9 ředitelů uvedlo možnost šikany a 5 ředitelů uvedlo možnost sebepoškozování. Namísto toho, aby zařízení výchovně působilo, prohlubuje u dětí deviantní vzorce chování.

V desáté otázce mě zajímalo, zda zařízení, které čekalo na přemístění klienta do jiného zařízení, muselo využít možnosti hospitalizace daného klienta v psychiatrické nemocnici.

Graf č. 11

Na danou otázku 6 respondentů odpovědělo, že jedenkrát skutečně museli využít hospitalizace v psychiatrické nemocnici. 30 respondentů odpovědělo, že hospitalizaci klienta využili opakovaně. 18 respondentů odpovědělo nikoliv. 9 respondentů neodpovědělo.

Z dvanácti ředitelů zařízení 2 využili hospitalizaci v DPN jedenkrát, 6 ředitelů využilo hospitalizaci v DPN několikrát a 4 ředitelé nevyužili hospitalizaci v DPN při čekání na přemístění klienta do jiného zařízení.

Hospitalizovat dítě či mladistvého v dětské psychiatrické nemocnici je až ta poslední možnost, kdy už zařízení není schopno adekvátně zvládat situaci v zařízení. Nastává následně několik typů situací:

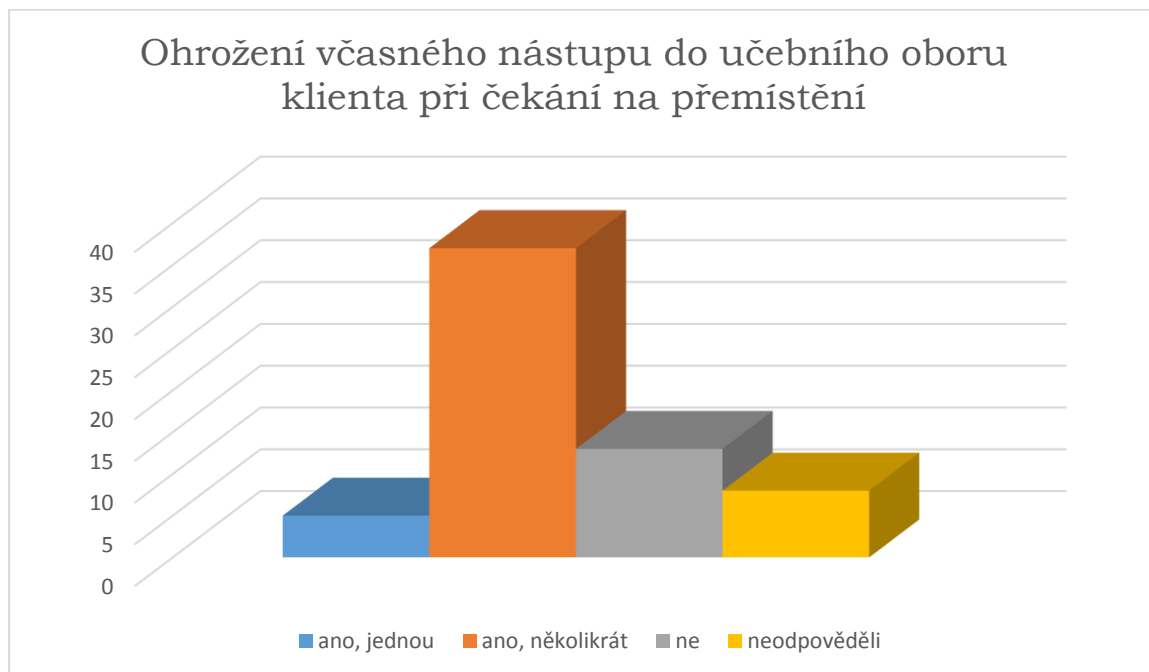
1. dítě umístěné v přísném režimovém zařízení se při čekání na adekvátní přemístění začne sebepoškozovat;
2. dítě – agresor, umístěné v režimově volnějším zařízení začne napadat ostatní klienty a personál zařízení;⁴³

⁴³ Pokud je napadení obzvláště brutální, je zde možnost uvalení vazby státním zástupcem.

3. dítě opakovaně užívá omamné a psychotropní látky, po kterých je nebezpečné sobě i okolí.⁴⁴

Otázka číslo jedenáct byla zaměřena na zjištění, zda čekáním na přemístění klienta do jiného zařízení došlo k ohrožení jeho včasného nástupu do zvoleného učebního oboru.

Graf č. 12

Na danou otázku 5 respondentů odpovědělo ano, jednou. 37 respondentů odpovědělo ano, několikrát. 13 respondentů odpovědělo nikoli. 8 respondentů neodpovědělo. Z dvanácti ředitelů 9 ředitelů zařízení odpovědělo, že několikrát byl ohrožen včasný nástup klienta do učebního oboru při čekání na přemístění. 3 ředitelé odpověděli, že v jejich zařízení nebyl ohrožen včasný nástup klienta do učebního oboru.

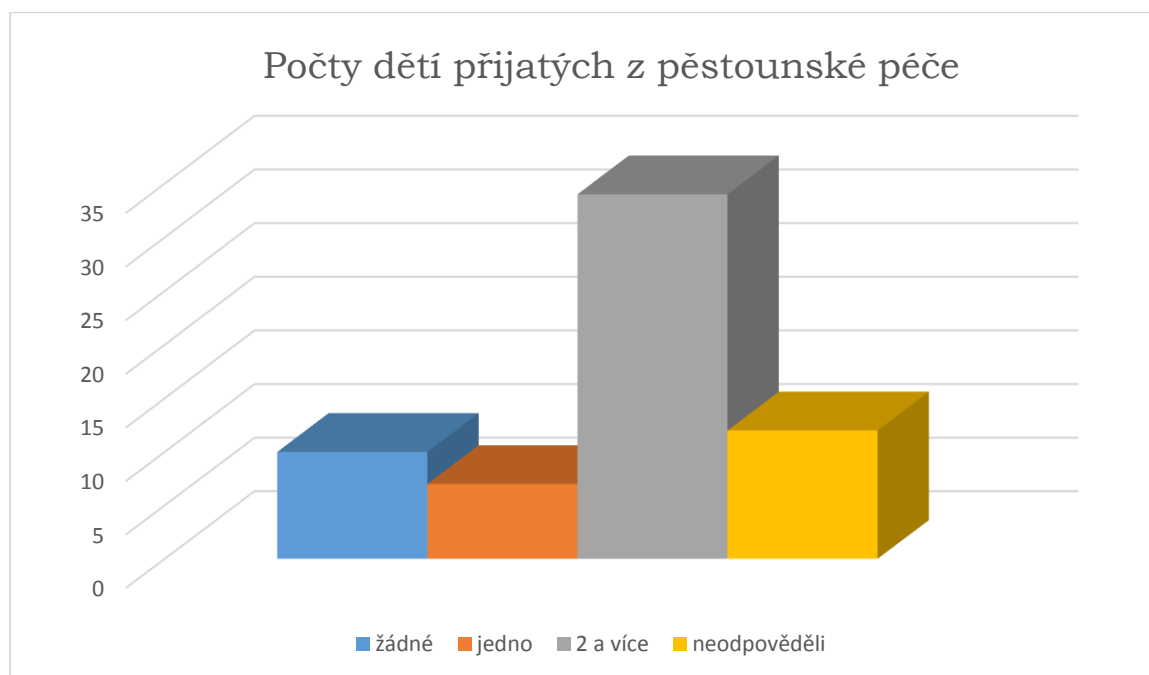
Touto problematikou se zabývala i H. Válková v důvodové zprávě předložené poslanecké sněmovně 2. prosince 2016.⁴⁵

⁴⁴ Když dítě opakovaně užívá návykové látky, ale není agresivní, dá se zajistit krátkodobý pobyt v Dětském a dorostovém detoxikačním centru.

⁴⁵ „Mám informace, že minimálně 67 dětí, které v červnu 2014 ukončily základní školní docházku v dětských domovech se školou, nemohlo v září nastoupit na střední školu či odborné učiliště, protože soudy nestihly včas rozhodnout o přemístění z dětského domova se školou do výchovného ústavu, kde děti měly pokračovat ve vzdělávání. Tento problém stále přetrvává.“ (Válková, 2016, s. 6)

Otázky číslo dvanáct a třináct spolu souvisely. V otázce číslo dvanáct se jednalo o počty dětí, které byly od ledna 2014 přijaty do zařízení respondentů z pěstounské péče, a v otázce číslo třináct jsem se zajímala, o jakou formu pěstounské péče se u přijatých dětí jednalo.

Graf č. 13

V otázce číslo dvanáct 10 respondentů odpovědělo, že do zařízení nepřijali ani jedno dítě z pěstounské péče, 7 respondentů odpovědělo, že přijali jedno dítě z pěstounské péče a 34 respondentů odpovědělo, že přijali víc jak jedno dítě z pěstounské péče. 12 respondentů neodpovědělo.

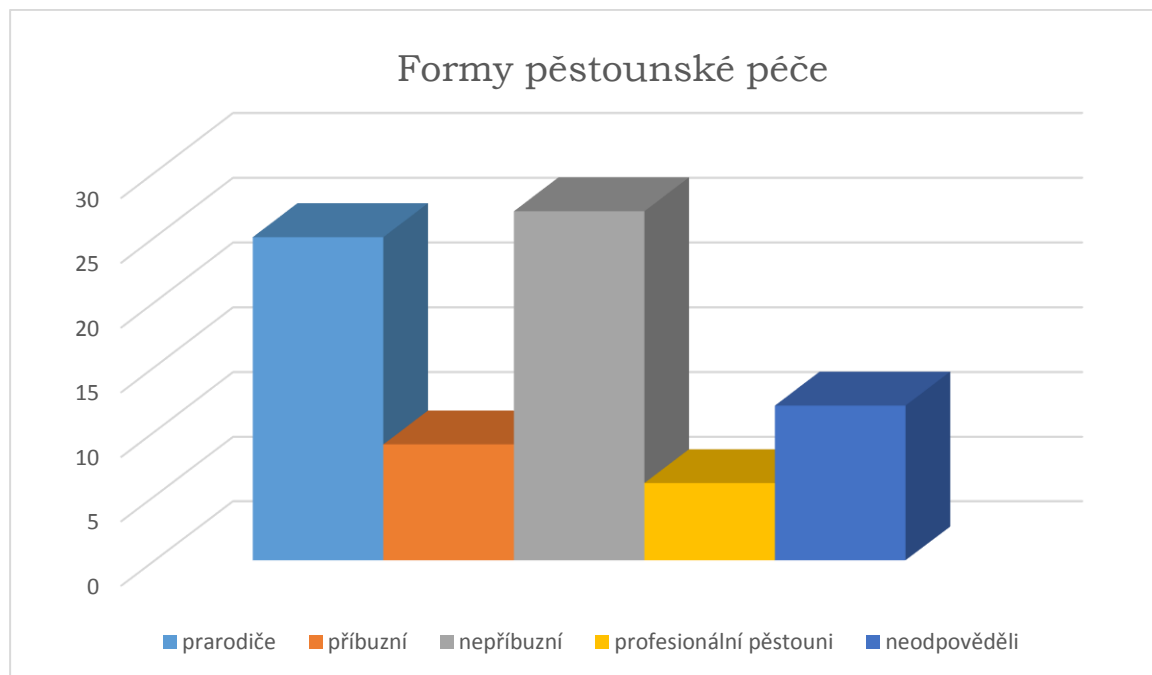
Jelikož se u vybraných respondentů jedná vždy o několik pracovníků z jednoho zařízení, je jedno dítě ve výsledných datech započítáno vícekrát. Z tohoto důvodu je přesnější zveřejnění odpovědí ředitelů jednotlivých zařízení.

Z dvanácti ředitelů jeden přijal 52 dětí z pěstounské péče,⁴⁶ druhý ředitel přijal 20 dětí z pěstounské péče, další ředitel přijal do svého zařízení 14 dětí z pěstounské péče, dva ředitelé přijali 4 děti z pěstounské péče, tři ředitelé přijali 3 děti z pěstounské péče, jeden ředitel přijal dvě děti

⁴⁶ Zde se jedná o ředitele DÚM tedy z těchto 52 dětí bylo 30 přemístěno soudem do následných výchovných zařízení.

z pěstounské péče, dva ředitelé přijali 1 dítě z pěstounské péče a jeden ředitel nepřijal ani jedno dítě z pěstounské péče. Od roku 2014 tak bylo do školských výchovných zařízení sítě DÚM přijato 77 dětí z pěstounské péče.

Graf č. 14

V otázce číslo třináct, která navazovala na otázku číslo dvanáct, bylo možno vybírat z více odpovědí. 25 respondentů zvolilo možnost pěstounské péče prarodičů, 9 respondentů uvedlo možnost pěstounské péče příbuzenské, 27 respondentů uvedlo možnost nepříbuzných pěstounů, 6 respondentů zvolilo možnost profesionálních pěstounů. 12 respondentů na otázku neodpovědělo.

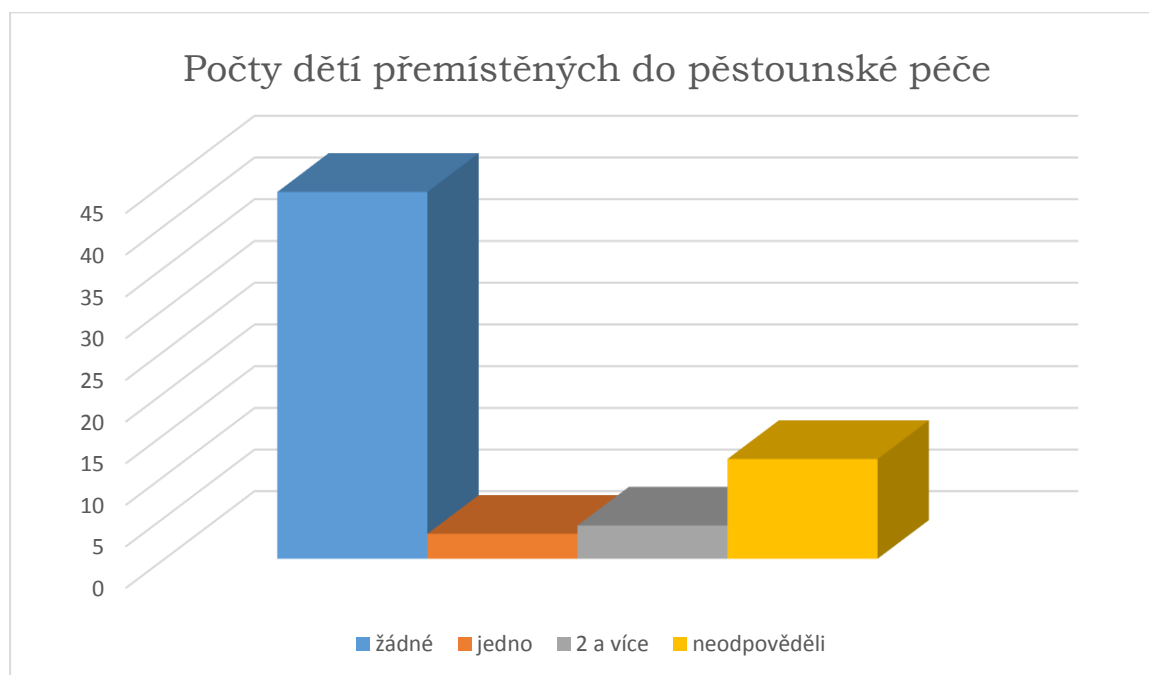
Jelikož se u vybraných respondentů jedná vždy o několik pracovníků z jednoho zařízení, je jedno dítě ve výsledných datech započítáno vícekrát. Z tohoto důvodu je přesnější zveřejnění odpovědí ředitelů jednotlivých zařízení.

Z dvanácti ředitelů 7 ředitelů přijalo nejméně jedno dítě z pěstounské péče prarodičů, jeden ředitel přijal dítě z pěstounské péče příbuzných, 8 ředitelů přijalo nejméně jedno dítě z pěstounské péče nepříbuzných pěstounů.

Také otázky číslo čtrnáct a patnáct spolu souvisely. V otázce číslo čtrnáct se jednalo o počty dětí, které byly od ledna 2014 ze zařízení respondentů přemístěny do pěstounské péče, a v otázce číslo patnáct jsem se zajímala, o jakou formu pěstounské péče se u přemístěných dětí jednalo.

Graf č. 15

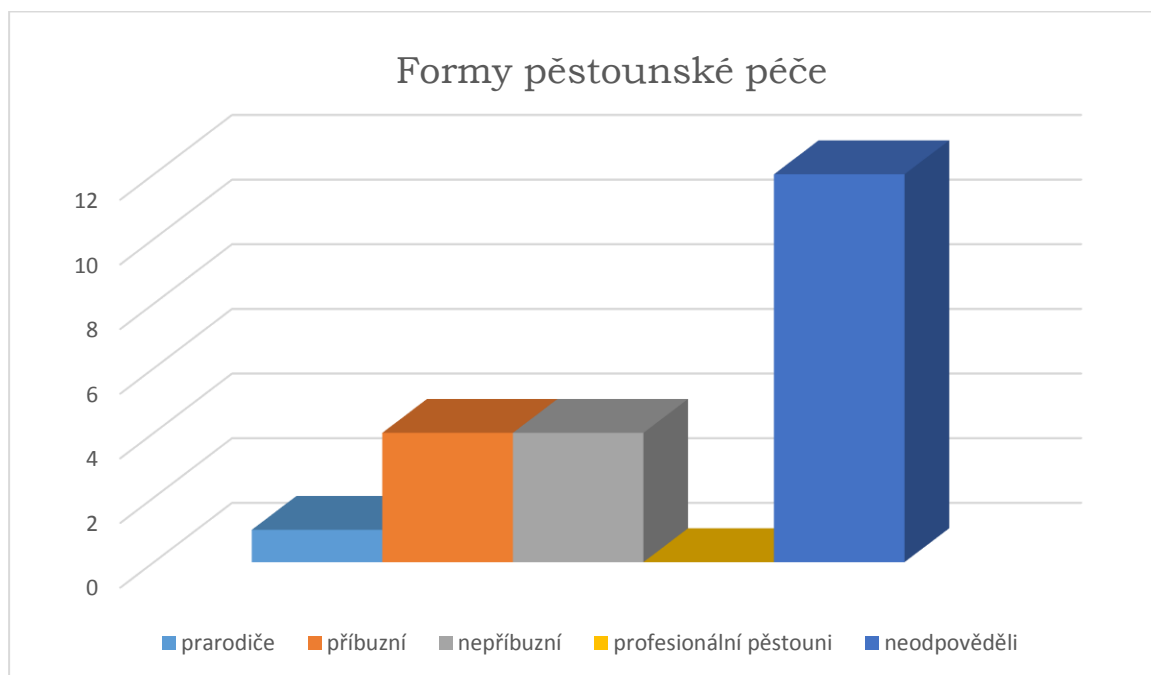
V otázce číslo čtrnáct 44 respondentů odpovědělo, že ze zařízení nepřemístili ani jedno dítě do pěstounské péče, 3 respondenti odpovědělo, že přemístili jedno dítě do pěstounské péče a 4 respondenti odpověděli, že přemístili víc jak jedno dítě do pěstounské péče. 12 respondentů na otázku neodpovědělo.

Jelikož se u vybraných respondentů jedná vždy o několik pracovníků z jednoho zařízení, je jedno dítě ve výsledných datech započítáno vícekrát. Z tohoto důvodu je přesnější zveřejnění odpovědí ředitelů jednotlivých zařízení.

Z dvanácti ředitelů jedenáct odpovědělo, že nepřemístili ani jedno dítě do pěstounské péče. Jeden ředitel uvedl, že ze zařízení navrátili 15 dětí do původní pěstounské péče.⁴⁷

⁴⁷ Zde se opět jedná o data ředitele DÚM.

Graf č. 16

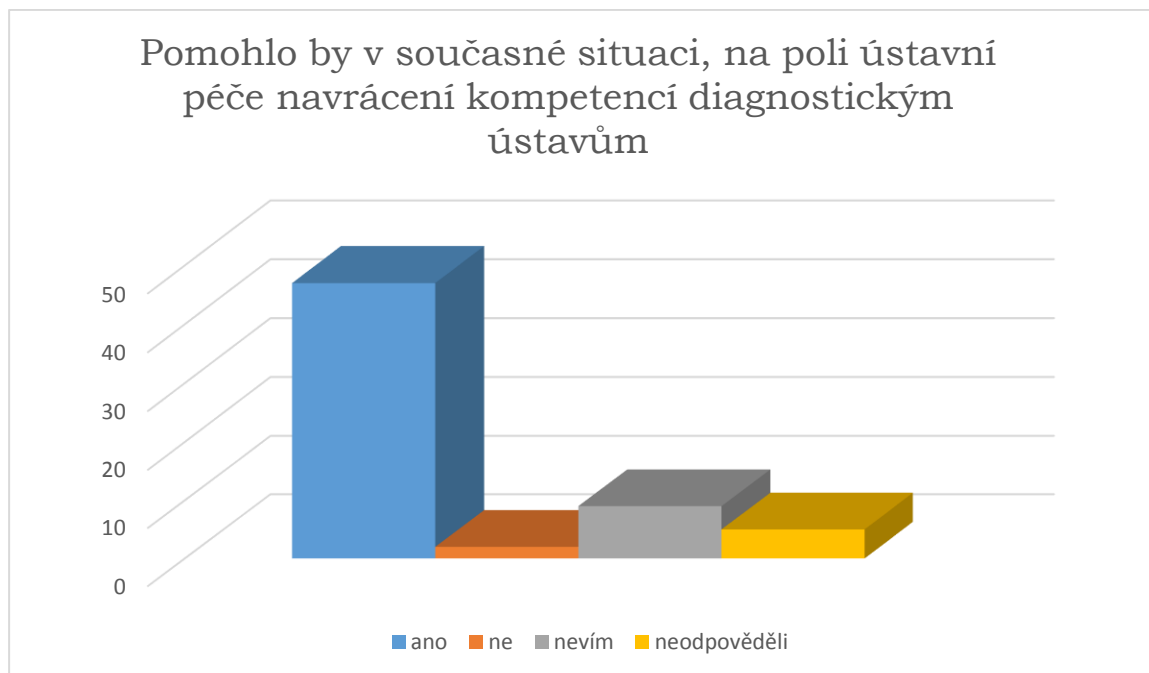
V otázce číslo patnáct, která navazovala na otázku číslo čtrnáct, bylo možno uvést více odpovědí a 1 respondent uvedl možnost přemístění do pěstounské péče prarodičů, 4 respondenti uvedli možnost přemístění do pěstounské péče příbuzenské, 4 respondenti zvolili možnost přemístění k nepřibuzným pěstounům, žádné dítě ze zařízení nebylo přemístěno do péče profesionálních pěstounů. 12 respondentů na otázku neodpovědělo.

Jelikož se u vybraných respondentů jedná vždy o několik pracovníků z jednoho zařízení, je jedno dítě ve výsledných datech započítáno vícekrát. Z tohoto důvodu je přesnější zveřejnění odpovědí ředitelů jednotlivých zařízení.

Z dvanácti ředitelů mohl odpovědět jen jeden s tím, že děti byly předány do pěstounské péče prarodičů, příbuzných i nepřibuzných.

V otázce číslo šestnáct jsem se zajímala o názor respondentů, zda si myslí, že by současnou situaci zlepšilo navrácení kompetencí diagnostickým ústavům, které měly před rokem 2014.

Graf č. 17

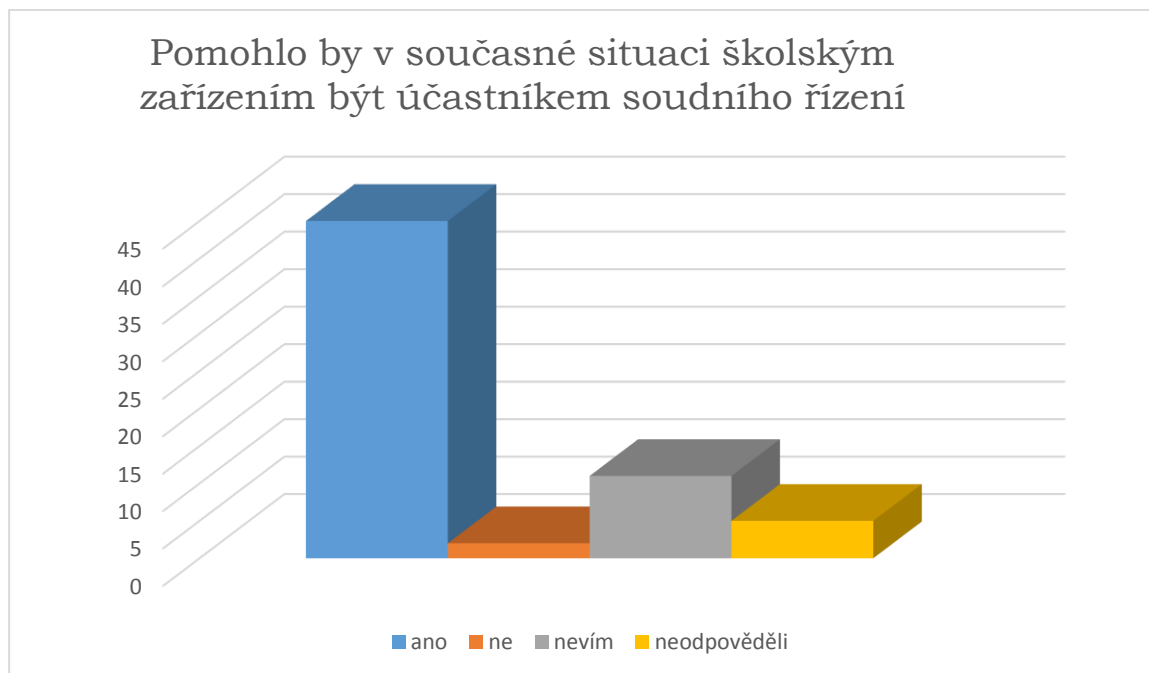
Na danou otázku 47 respondentů odpovědělo ano, 2 respondenti nikoli, 9 respondentů nevědělo a 5 respondentů neodpovědělo.

V této otázce všichni ředitelé školských výchovných zařízení odpověděli, že by navrátili kompetence diagnostickým ústavům.

Dva respondenti, kteří odpověděli, že by nenavrátili zpět kompetence diagnostickým ústavům, byli v prvním případě muž ve věku 40- 50 let, středoškolské vzdělání s maturitou a tříletou praxí v oboru na pozici vychovatel. V druhém případě se jednalo o ženu ve věku 40 – 50 let s bakalářským vzděláním a dvanáctiletou praxí v oboru na pozici vychovatelky.

V závěrečné sedmnácté otázce mě zajímalo, zda by situaci zlepšilo, kdyby se školská zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy staly účastníky řízení u soudního jednání.

Graf č. 18

Na danou otázku 45 respondentů odpovědělo ano, 2 respondenti nikoli, 11 respondentů nevědělo a 5 respondentů neodpovědělo.

V této otázce všichni ředitelé školských výchovných zařízení odpověděli, že by v současné situaci pomohlo, kdyby byli účastníci soudního řízení.

Dva respondenti, kteří odpověděli, že by nechtěli být účastníci řízení, byli v prvním případě žena ve věku 40 - 50 let, se vzděláním z vyšší odborné školy a desetiletou praxí v oboru na pozici sociální pracovníce. V druhém případě se jednalo také o ženu ve věku 40 - 50 let s magisterským vzděláním a čtyřletou praxí v oboru na pozici také sociální pracovníce.

Písemnou možnost vyjádřit se k dotazníku nevyužil nikdo z respondentů.

7 Dílčí závěry

Přijetím nového občanského zákoníku č. 89/2012 Sb., se změnily kompetence diagnostických ústavů a od ledna 2014 tak o umístění i přemístění dětí a mladistvých v zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy rozhoduje výlučně soud na základě návrhu OSPOD. Tento způsob umisťování dětí a mladistvých do institucionální péče vykazuje vážné nedostatky:

- není dodržována povinnost ověřování si volné kapacity v zařízení;
- nikde není uvedena povinnost konzultovat situaci dítěte s diagnostickým ústavem či konkrétním zařízením, to je pouze doporučeno;
- neznalost OSPOD ve specifikaci a profilaci jednotlivých zařízení (jak je v kapitole č. 2 uvedeno, musí OSPOD umístit klienta co nejbližší k rodině a s ohledem na jeho situaci; pracovníci OSPOD neznají členění zařízení a podávají tak soudu návrhy na umístění dětí do zařízení v jejich okolí);
- sekundární viktimizace dítěte či mladistvého systémem.

Příklady z praxe:

Mladistvý umístěný ve výchovném ústavu zneužíval své fyzické zdatnosti a požadoval po spolubydlícím na pokoji jeho mobilní telefon. Ten mu jej pod nátlakem půjčoval až do úplného vyčerpání kreditu. Poté, co matka vydíraného chlapce znovu zajistila kredit, odmítl již telefon násilníkovi zapůjčit. Ten ale telefon přesto vyžadoval. Situace vygradovala ve fyzické napadení vydíraného chlapce. Agresor jej napadl železnou tyčí jen proto, aby se zmocnil mobilního telefonu. Napadený chlapec se po útoku velmi bál a místo, aby situaci řešil s vychovateli, ze zařízení utekl. Při zadržení na útěku se jej sloužící vychovatel snažil dle zvyklostí zařízení převést zpět na oddělení, ze kterého utekl. Chlapec zpanikařil a následně se svěřil s dlouhodobě nepříznivou situací vychovateli. Za asistence vychovatele podal na mladistvého útočníka trestní oznámení. Situace musela být řešena přemístěním agresora na jiné oddělení, kde se ostatní svěřenci chtěli za

vzniklou situaci pomstít. Tak se ze šikanujícího, stal šikanovaný. Napjatá situace, jak pro oba přímo zúčastněné chlapce, tak pro zbylý kolektiv, ale i pro zaměstnance výchovného ústavu trvala dlouhé dva měsíce! Tedy, nežli soud vydal pravomocné rozhodnutí o přemístění mladistvého do jiného zařízení.

Mladistvý delikvent je umístěn do Výchovného ústavu v Praze 9 (dále jen VÚ Praha 9), který je v blízkosti jeho bydliště. A to i přesto, že jeho anamnéza při následném rozboru hovoří o: závislosti na návykových látkách, fyzickém napadání členů rodiny, trestné činnosti a nezájmu o studium zvoleného učebního oboru. Přitom dané zařízení je koncipováno jako méně režimové zařízení, s cílem umožnit jeho klientům v maximální možné míře zvnitřňovat si požadavky na život v běžné společnosti, což jim je umožněno třeba tím, že studují v externích středních školách. Je ke zvážení, zda erudice v místech, jimž přísluší rozhodovat o umisťování mladistvých delikventů v rámci sítě výchovných ústavů je dostatečná, neboť je nasnadě se domnívat, že tento mladistvý s největší pravděpodobností neodpovídá profilu klienta vhodného pro zmiňované zařízení. Lze předpokládat, že tento mladistvý nebude dodržovat stanovené pensum pravidel výchovného ústavu, že v důsledku toho bude opakovaně prožívat své selhání a tím i upevňovat svou disociální osobnost. V případě opakovaného selhání mladistvého je nutné kontaktovat OSPOD a obeznámit ho s reálnou situací. Optimálním výstupem je konsensus o přemístění mladistvého. Pokud OSPOD souhlasí, podá návrh k soudu a ten pak rozhodne. Pravomocné rozhodnutí soudu je následně vykonatelné ve lhůtě týdne, ale také až půl roku!

Tímto jsem pouze nastínila, jaké zásadní změny s sebou nesou změny v novém občanském zákoníku č. 89/2012 Sb. Těchto reálných případů je více, v praxi má každé zařízení své.

8 Kazuistiky

Pro reálné nastínění problematiky ohledně umísťování a přemísťování klientů ve výchovných zařízeních soudem na návrh OSPOD a náhradních forem péče, včetně přiblížení klientely výchovných ústavů, uvádím dva z konkrétních případů.⁴⁸ Jedná se o chlapce, s nimiž jsem měla možnost pracovat při zajišťování institucionální péče ve Výchovném ústavu Praha 9.

8.1 Norbert

Norbert⁴⁹ byl klientem Výchovného ústavu Praha 9 od července roku 2016 do května roku 2017. Do tohoto zařízení byl přemístěn z dětského domova se školou ze středočeského kraje (dále jen DDŠ). Chlapec ukončil v DDŠ povinnou školní docházku a středoškolské vzdělání si přál zajistit v Praze. Životní situace Norberta byla DDŠ konzultována se sociální pracovnící příslušného OSPOD. Z podnětu této sociální pracovnice vzešel návrh na umístění do našeho zařízení v Praze 9. Až poté, co bylo vzneseno formální podání návrhu soudu, bylo cílové zařízení vyrozuměno s tím, že se jedná o chlapce zájímajícího se o studium na střední škole při výchovném zařízení. Mimo to bylo sděleno, že Norbert by měl do budoucna přejít do péče matky, která bydlí v Praze a snaží se zajistit pro sebe a svého děti vhodné bydlení. Chlapec dle sdělení OSPOD nevykazuje zvlášť závažné výchovné problémy, jedná se spíše o drobná pochybení typu půjčování si věcí ostatních dětí, které po vhodně vedené korekci bez jakýchkoliv problémů vrátí.

Definice případu

Norbert je šestnáctiletý chlapec, který vyrůstal v nepodnětném rodinném prostředí. Během svého dětství byl nejméně jednou svědkem domácího

---

⁴⁸ Případové studie byly zpracovány na základě informací z osobní dokumentace dítěte, která obsahovala: soudní rozhodnutí, zprávy OSPOD, vysvědčení ZŠ a SŠ, zprávy ze SŠ, hodnotící zprávy výchovného zařízení, psychiatrické zprávy, závěrečné zprávy od etopeda, psychologů, zdravotnice, učitele a sociální pracovníce DÚ, zprávy pracovníků DD a zprávy pracovníků DDŠ.

⁴⁹ Z důvodu ochrany osobních údajů byly pozměněny jména a další informace, které by mohly vést k identifikaci mladistvého chlapce.

násilí, při němž docházelo k fyzickému napadání mezi matkou a otcem, navíc, Norbert od svého útlého dětství pocítoval, že byl matkou odmítán. V devíti letech byl umístěn do Dětského diagnostického ústavu (dále jen DDÚ), odtamtud byl přemístěn do Dětského domova (dále jen DD), pak do DDS a nakonec do Výchovného ústavu v Praze 9.

Rodinné prostředí

Když byly Norbertovi dva roky, odešla jeho matka od Norbertova biologického otce. Od té doby vyrůstal Norbert pouze s matkou, starší sestrou (nar. 1996) a mladší sestrou (nar. 2002). Otec byl závislý na omamných a psychotropních látkách, neměl žádné stabilní zaměstnání, přestože byl vyučený zedníkem. V rodině často docházelo k fyzickému násilí, byly zde velmi špatné sociální a finanční podmínky. Otec byl opakovaně ve výkonu trestu za násilné trestné činy. Po odchodu matky se otec nadále nijak na výchově svých dětí nepodílel. Nyní je opět ve výkonu trestu odnětí svobody. Matka po odchodu od biologického otce Norberta začala žít s bratrem otce, se kterým má Norbertova mladšího bratra (nar. 2013). Matka je trvale nezaměstnaná, jediný zdroj příjmu jsou sociální dávky, její druh zemřel v roce 2015.

Matka v roce 2009 podala návrh na umístění Norberta do péče DDÚ s tím, že syn je nevladatelný. V letech 2010 – 2015 pobývala matka se svými ostatními dětmi v Anglii a Norberta po celou dobu, kdy byl umístěn v ústavní péči, nekontaktovala. V současné době má Norbert s matkou velmi komplikovaný vztah. Matka nemá ke svému synovi vyrovnaný vztah, často ho odmítá, a říká, že jí připomíná otce (biologického otce Norberta). Nejenom u Norberta, ale i u jeho obou sester byla nařízena ústavní výchova. Důvody k umístění do ústavu byly vesměs výchovného charakteru, jednalo se o: záškoláctví, útěky z domova, krádeže, zneužívání omamných a psychotropních látek.

Zdravotní stav a psychický stav

U Norberta lze registrovat časté změny nálady, má tendence projevovat se impulzivně, neklidně a často je na něm patrná psychická tenze. Norbert

vykazuje emoční plochost, není schopen vytvořit a udržet vztah, k ostatním lidem se vztahuje jako k objektům uspokojení, a to bez schopnosti vcítit se, těžkopádně se orientuje v sociálních interakcích. Má velmi nízké sebehodnocení. Nízkou frustrační toleranci. Ve vrstevnické skupině je velmi neoblíbený, vyvolává často konflikty, většinou způsobené jeho lhaním, podvody, krádežemi. Norbert má sklony řešit spory verbální a fyzickou agresí, výhružkami a manipulací. V krajním případě reaguje útekem ze zařízení.

Můžeme se domnívat, že disharmonický vývoj osobnosti je s velkou mírou pravděpodobnosti důsledkem psychické a citové deprivace v dětství chlapce, že svou roli v negativním slova smyslu sehrálo také ambivalentní chování a nezájmem matky o něj. Vedle nevhodně působícího rodinného prostředí ovlivnila bezesporu vývoj chlapce také dlouhodobá ústavní výchova a diskutabilní je i téma specializované péče z oborů psychiatrie, psychologie a speciální pedagogiky. Bylo totiž zjištěno, že u Norberta od dětství přetrvává enuréza, v současné době v jeho 16 letech cca jedenkrát za měsíc. Psychický stav Norberta se zhoršuje vždy po kontaktu s matkou, v březnu 2017 ji ohrožoval nožem. Ta proto podala na syna trestní oznámení.

Vůči pedagogickým pracovníkům VÚ se Norbert chová většinou vstřícně, spolupracuje a na korektivní zásahy reaguje přiléhavě, nicméně morálně volní vlastnosti nemá silně upevněny, snadno vybočí z dohodnutých pravidel, často se uchyluje k podvodům a lhaní. Je-li konfrontován s nevyvratitelnými důkazy ukazujícími na jeho selhání, je ochoten doznat své pochybení – avšak vlastní, sebekritický náhled Norbertovi chybí. Dobře reaguje na individuální přístup, laskavé, nicméně pevné vedení s jasně specifikovanými pravidly a hranicemi. Má tendence k sebepoškozování, často vyhrožuje suicidním jednáním. Svět vnímá nepřátelsky, nepocituje v něm pro sebe platné místo. Vůči slabším jedincům se projevuje hrubě až bezcitně. Vzhledem k věku Norberta, osobní anamnéze a výrazným psychopatologickým znakům jeho osobnosti lze jej v intencích školského zařízení jen stěží jakýmkoliv způsobem ovlivnit – výchovné postupy

a prostředky v jeho případě selhávají, není ho čím pozitivně motivovat. Jeho důvěra vůči institucím je značně podrytá.

Vzdělání

Norbert ukončil povinnou školní docházku 9. třídou základní školy při DDŠ. Po ukončení povinné školní docházky nastoupil na střední školu při Výchovném ústavu Praha 9, dvouletý učební obor práce ve stravování.

Ke škole má Norbert dlouhodobě negativní vztah. Jeho ambice ve vzdělávání jsou silně oslabené, škola pro něj a priority představuje neúspěch a nepřiměřené nároky. Problematické je i jeho chování ve škole, opakovaně vyrušuje při výuce, nerespektuje pokyny vyučujících, odmítá spolupracovat, má i neomluvenou absenci. Jeho problematické chování graduje v okamžiku, kdy jsou na něho v souvislosti se školními povinnostmi zvyšovány nároky. Teoretickou výuku preferuje před praktickou, rád by navštěvoval jiné učiliště. Tento problém byl opakovaně řešen jak ve škole, tak i v našem zařízení. Jeho studium v učilišti při VÚ bylo hodnoceno jako účelové, již jen proto, že nabídku studia v jiném učilišti sám podmiňoval tím, že chce zůstat v Praze.

Návykové látky

Norbert je kuřákem tabákových výrobků od útlého dětství. Při příjmu uvedl zkušenosti s marihuanou, extází, pervitinem a LSD. Intoxikaci nepopírá, nicméně má tendenci závažnost a nebezpečí zneužívání OPL bagatelizovat. Běžnými výchovnými prostředky, jimiž disponujeme, nelze u Norberta dosáhnout kýženého náhledu na jeho závislost a nelze jej dostatečně motivovat k abstinenci. Je-li příkladně jako výchovné opatření zvoleno omezení samostatného pohybu, Norbert ze zařízení uteče. Na dovolenky domů nejedí – matka ho odmítá, k pracovníkům VÚ nemá žádný vztah, není ho čím motivovat. Pokusili jsme se o přijetí Norberta do pobytového detoxikačního programu i o dlouhodobou spolupráci s adiktologickým pracovištěm. Mimo to byla také zajištěna hospitalizace v psychiatrické nemocnici (dále jen PN). Všude byl odmítnut, protože k práci na sobě samém nebyl motivován.

Důvody umístění do institucionální péče

V raném dětství byl Norbert často svědkem domácího násilí. Tyto traumatické zážitky byly navíc posilovány odmítavým postojem matky k němu. Poté co odešla matka od biologického otce Norberta, bydli na utajované adrese. Rodinné zázemí lze hodnotit jako nepodnětné, které Norberta v mnoha směrech deprivovalo. Norbert měl navíc konfliktní vztahy se sourozenci, docházelo mezi ním a jeho sestrami jak k verbálnímu, tak také k fyzickému napadání. Výchovné problémy vygradovaly v roce 2009, kdy matka požádala o diagnostický pobyt. Zde byla diagnostikována specifická vývojová porucha čtení a psaní s poruchou pozornosti, grafomotorickým oslabením a rodinné prostředí bylo shledáno silně nepodnětným. Norbert odmítal respektovat matku, dopouštěl se drobných krádeží, choval se agresivně k sourozencům i spolužákům. Po skončení pobytu v DDÚ byl přemístěn do DD a byla mu nařízena ústavní výchova.

V DD docházelo k opakovaným konfliktům se spolužáky i pedagogickými pracovníky. Proto byl Norbert v roce 2010 následně přemístěn do DDŠ. Ani zde nebylo jeho chování v pořádku, neustále se projevoval verbálně i fyzicky agresivně. Docházelo mezi ním a vrstevníky, ale i pedagogickými pracovníky k častým konfliktům. I nadále se dopouštěl krádeží, lhal, opakovaně utíkal ze zařízení, zneužíval OPL (zejména marihuana, pervitin), a i jinak porušoval pravidla zařízení. Během pobytu v DDŠ byl Norbert hospitalizován v dětské psychiatrické nemocnici (dále jen DPN), březen 2016, z důvodu agresivního chování (mimo jiné škrtil jiného klienta). Průběh pobytu v DPN byl komplikovaný, přestože Norbert z počátku spolupracoval, postupně ztrácel náhled na své chování a také zde začal jak personál, tak ostatní klienty verbálně i fyzicky napadat.

Důvody umístění do VÚ a následný pobyt

Norbert nastoupil do našeho zařízení v červenci 2016. Během procesu přijímání Norberta jsme se od sociální pracovnice DDŠ dozvěděli, že Norbert dlouhodobě odmítá užívat psychiatrickou medikaci. Tím byl výčet jakýchkoliv problémů k osobě Norberta skončen. Dokonce ani jeho osobní dokumentace neobsahovala aktuální hodnotící zprávu, ta nám byla

dodatečně zaslána skoro dva měsíce po nástupu Norberta do našeho zařízení.

Norbertovo adaptační období proběhlo bez větších problémů. Většina vzniklých problémů byla zapříčiněna tím, že Norbert nebyl a není doposud schopen si zapamatovat větší penzum informací. Zato se velmi rychle naučil využívat výhod systému školských zařízení. Vyhovoval mu prázdninový režim v zařízení, kdy neměl žádné povinnosti spojené se školní docházkou a mohl relativně veškerý volný čas věnovat sám sobě. Přesto se ale již ke konci července 2016 dopustil prvního útěku. Po jeho návratu zpět do zařízení jsme začali registrovat tendence manipulovat s pedagogickým personálem za účelem rozvolňování pravidel denního režimu. V tomto období začaly být častěji zaznamenávány excesy proti řádu oddělení. Změna v jeho chování přišla s nástupem školního roku. Školní povinnosti a změněný řád oddělení mu již nevyhovovaly. S nástupem ostatních chlapců na oddělení po prázdninových dovolenkách se těžko vyrovnával. Jak sám později uvedl, nikdy neměl žádné kamarády. Norbert byl opakovaně na oddělení označen jako ten, kdo krade. Nikdy nebyl při krádeži chycen a nikdy se mu ani krádež mezi chlapci nepodařilo prokázat. Několik chlapců zažádalo o přestěhování z pokoje od Norberta z důvodu ztráty svých osobních věcí.

Ke konci srpna 2016 byl s Norbertem ve VÚ řešen incident – byl odcizen tablet, který Norbert následně vyměnil za marihuanu, kterou navíc užil v prostorách pokoje VÚ. S Norbertem bylo sepsáno „Zahájení jednání o změnách,“⁵⁰ které i přesto do týdne vážným způsobem porušil vykradením skladu VÚ. Následně byl přeřazen do našeho detašovaného oddělení Křešín, které je umístěno v bývalé faře vesnice Křešín ležící poblíž Pacova.

Křešínské oddělení je specializováno na chlapce kmenově umístěné ve VÚ Praha 9, kteří jsou závislí na OPL. Pro tyto účely je zde realizován odlišný výchovný program, než v kmenovém zařízení. Ten je typický především přísnějším režimovým uspořádáním aktivit dne. Proto je tento program vhodný také k nácviku upevňování režimových prvků v chování a jeho

---

⁵⁰ Jedná se o smlouvu mezi klientem a výchovným zařízením, kde je popsána situace, kterou klient porušil řád zařízení. Dále je zde vymezeno, čeho se klient po stanovenou dobu nesmí dopustit a jaké budou sankce, pokud klient smlouvu poruší.

stabilizaci. Významným prostředkem k dosažení kýžených výsledků je rozvoj pracovních a sebeobslužných návyků dětí. Cílem výchovně-korektivního vedení je vštípit klientům společensky akceptovatelnou míru chování, přimět je k odvaze přejímat odpovědnost za své chování a sebekritickým náhledem dojít k pokání. Stane-li se tak, jsou chlapci schopni přijmout fakt jejich umístění v institucionální péči, jsou schopni vnitřně přijmout důvody k jejich umístění do ústavu, a co především – s jistou mírou odhodlání jsou ochotni přijmout vizi své drogové abstinence. Zakončení pobytu v Křešíně je optimálně doprovázeno zkušeností úspěchu ze zvládnutí svého problému a je posíleno prožitkem sebezpřijetí.

Přestože Norbert pobyt v Křešíně absolvoval, vrátil se po návratu do kmenového zařízení opět do starých kolejí. Pozdní nástupy na aktivity, nedodržování řádu a režimu oddělení, neudržování pořádku na pokoji, nevhodné chování na oddělení i ve škole. Byl opakovaně pozitivně testován na přítomnost marihuany. Vzhledem k neustálé gradaci problémů bylo do týdne od návratu Norberta z oddělení Křešín, sepsáno další Zahájení jednání o změnách. Týden na to Norbert opět ze zařízení utekl. Po dvanácti dnech byl zadržen Policií ČR a převezen na oddělení Křešín na období 20 splněných dnů.⁵¹ Jelikož Norbert odmítal během Křešínského programu spolupracovat, byl mu pobyt prodloužen až do půlky listopadu 2016 (tedy v Křešíně pobýval necelých čtyřicet dnů). Po návratu z oddělení Křešín odjel Norbert na dovolenku k matce. Po svém příjezdu byl standardně testován na přítomnost OPL. Výsledkem byl podvod s močí, úmyslná záměna vody za moč, a pozitivita na marihuanu.

Vzhledem k výše uvedeným skutečnostem byla v prosinci 2017 kontaktována sociální pracovnice příslušného OSPOD s žádostí o přemístění Norberta do zařízení s přísnějším režimem. Norbert byl v lednu 2017 rozhodnutím Městské části Praha 9, odbor občansko-právní, uznán vinným z přestupku na úseku ochrany před alkoholismem a jinými toxikomaniemi, za to že předal jinému klientovi 2g marihuany výměnou za tablet odcizený ve

---

⁵¹ Jeden tzv. splněný den je za 8 bodů. Pokud mladistvý za den získá více plusových bodů, je mu pobyt zkrácen v návaznosti na jeho píli. Pokud mladistvý odmítá spolupracovat a nesbírá plusové body, je mu o to pobyt prodloužen.

VÚ. Na základě tohoto přestupku se došlo k závěru, že již není možné, aby byl Norberta dále v péči sociální pracovnice příslušného OSPOD a jeho spis byl předán kurátorce pro mládež. Ta na základě aktualizace zprávy ve stavu věci Norberta nebyla svolná k jeho přemístění do zařízení s přísnějším režimem a zažádala o osobní rozhovor s chlapcem. Vzhledem k neustálým útěkům Norberta z ústavu, nebylo možné požadovanou schůzku realizovat. To především proto, že po každém návratu chlapce zpět do zařízení (dodán Policií ČR), zde setrval maximálně týden, a paní kurátorka se po výzvě k realizaci schůzky uvolnila nejdříve za čtrnáct dní od našeho informování, že chlapce máme zpět v ústavu.

Začátkem února 2017, v době útěku ze zařízení, Norbert fyzicky ohrožoval svou sestru, matku a přítelkyni a to dokonce za použití nože. Matka na něj následně podala trestní oznámení. Tři dny po tomto incidentu byl Norbert zadržen Policií ČR, následně byl hospitalizován na detoxikačním a posléze dětském psychiatrickém oddělení psychiatrické nemocnice v Praze. Po čtyřech dnech byl opět propuštěn na základě nedostatečné motivace ke spolupráci.

Po Norbertově propuštění se jeho chování na oddělení, i přes deklarované odhodlání ke změně, nezlepšilo. Stále se dopouštěl útěků, porušoval významným způsobem řád a pravidla oddělení, projevoval se verbálně agresivně. V březnu 2017 byl po vyloučení z učebního oboru dlouhodobě přemístěn do Křešína. V druhé půli března 2017 ho navštívila paní kurátorka OSPOD a přislíbila spolupráci při přemístění Norberta do zařízení s přísnějším režimem. Ten samý den byl odhalen jeho pokus pěstovat marihuanu přímo v prostorách oddělení Křešín. Ke konci března 2017 vyhrožoval Norbert fyzickým násilím vychovateli, jeho chování vůči ostatním klientům vykazovalo typické známky šikany. Týden na to podal jeden z našich klientů, za naší asistence, trestní oznámení na Norberta pro opakované zastrašování, verbální i fyzické útoky a krádeže jeho osobních věcí.

Norbertovo působení v Křešíně již nebylo dále myslitelné. V květnu 2017 byl Norbert přemístěn do režimově nejpřísnějšího zařízení v rámci sítě školských zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy.

Prognóza, další plány v oblasti výchovného působení

Norbert se nejlépe chová v zařízení s velkou mírou režimových prvků. To především proto, že není schopen strukturovat svůj volný čas, nemá zakotvenou potřebu predikce své budoucnosti, není schopen přijmout zodpovědnost za své jednání. Je zvyklý pohybovat se v prostředí ústavní péče od dětství, navíc sycen vědomím nezájmu o jeho osud svou vlastní matkou. Emoční a sociální labilita je snad v jeho případě pochopitelná, nikoliv omluvitelná. Vzhledem k rozsáhlé trestné činnosti, absenci náhledu na vlastní chování a jednání, stejně tak absenci funkčních rodinných a sociálních vazeb, lze předpokládat, že ústavní kariéra Norberta bude dříve či později směřovat do zařízení pro výkon trestu odnětí svobody.

8.2 Ludvík

Ludvík⁵² je umístěn ve VÚ Praha 9 od začátku července 2017. Umístění předcházelo několik telefonických rozhovorů se sociální pracovnící OSPOD, oddělení náhradní rodinné péče, která se snažila chlapce umístit. Dle sdělení sociální pracovníce se Ludvík dopouští krádeží a dlouhodobě zneužívá návykové látky. Za této situace se pěstouni rezolutně odmítají o dítě nadále starat. V takových a podobných případech pak přichází úkol právě pro sociální pracovníky, kteří se snaží zajistit pro „nepohodlné“ dítě nejvhodnějšího zařízení.

Definice případu

Ludvík je sedmnáctiletý chlapec, který je od čtyř let svého věku v pěstounské péči manželů Kopřivových. Ti v červnu 2017 kontaktovali pracovníci OSPOD s tím, že je situace v rodině neúnosná, žádají o okamžité

---

⁵² Z důvodu ochrany osobních údajů byly pozměněny jména a další informace, které by mohly vést k identifikaci mladistvého chlapce.

odebrání Ludvíka a zrušení pěstounské péče. Důvodem byly krádeže peněz, užívání návykových látek a nerespektování jejich autority Ludvíkem.

Rodinné prostředí

Ludvík do čtyř let svého věku vyrůstal v domově pro děti do tří let věku (dříve kojenecký ústav). Jeho biologická matka se po porodu o něj odmítala starat a zanechala jej v nemocnici. Dle dostupných informací víme, že biologická matka je Romka, občanka ČR. V průběhu těhotenství užívala nitrožilně pervitin. Ludvíkův biologický otec je také Rom, občan SR. Oba rodiče byli zbaveni rodičovské zodpovědnosti poté, co si Ludvíka vzali do pěstounské péče manželé Kopřivovi.

Manželé Kopřivovi jsou oba narozeni roku 1956. Mají dva zletilé syny a jednoho nezletilého. Jak sami pěstouni uvedli, hlavní pohnutkou k jejich altruismu byla snaha zajistit pro jejich vlastního nezletilého syna kamaráda. Syn manželů Kopřivových je o dva roky starší než Ludvík.

Ludvík byl následně soudně svěřen manželům Kopřivovým do pěstounské péče a poručenství. Tímto se tak dle rozsudku příslušného soudu stali oprávněni k tomu Ludvíka vychovávat, zastupovat jej a spravovat jeho záležitosti.

Během toho, co Ludvík vyrůstal v rodině Kopřivových, se několikrát spojil s biologickou matkou přes sociální síť Facebook, matku tak viděl na fotkách, ale nikdy se s ní osobně nesešel. S biologickým otcem byl Ludvík v kontaktu jen jednou, když mu otec volal do školy a z celého rozhovoru bylo patrné, že otec potřebuje pouze peníze.

Jak bylo v rozsudku uvedeno, Ludvík byl svěřen do rodiny, která splňovala podmínky pro jeho výchovu a zároveň se zdála být perspektivní pro zajištění příznivějšího vývoje dítěte, než v prostředí, které nabízelo ústavního zařízení.

Manželé Kopřivovi změnili Ludvíkovi v jeho čtyřech letech rodné příjmení na Kopřiva.

Vzdělání

Ludvík povinnou školní docházku ukončil 9. třídou základní školy, ve školním roce 2014/2015. Nikdy neměl sníženou známku z chování, nevykazoval neomluvenou absenci. Jeho prospěch byl hodnocen jako průměrný až lehce podprůměrný. Pěstouni několikrát obdrželi ze základní školy oznámení o zaostávání Ludvíka v předmětech: český jazyk, matematika, anglický jazyk, fyzika.

Po ukončení povinné školní docházky nastoupil Ludvík na střední odborné učiliště, obor malíř, natěrač. Důvody k tomu proč si Ludvík tento obor zvolil, už pěstouni nevěděli, ale i po dvou letech bylo na nich patrné, že jsou ze školních úspěchů svého svěřence zklamaní, a že se s jeho „pouhým“ vyučením neztotožnili. Avšak Ludvíka zvolený obor bavil. Během prvního ročníku byl chválen jak v odborných předmětech, tak v odborné praxi. Během studia druhého ročníku zvolili pěstouni možnost ubytování Ludvíka na internátu zajišťovaném školou. V této době začal Ludvík vykazovat neomluvenou absenci, která během druhého pololetí eskalovala k pěti neklasifikovaným předmětům.

Návykové látky

Ludvík je kuřák, od nástupu na střední školu se stal pravidelným kuřákem tabákových výrobků, cca 5-10 cigaret za den. Ludvík dále přiznává užívání marihuany od druhého ročníku střední školy (všimněme si časové korelace nástupu do školního internátu). Marihuanu užívá nepravidelně, příležitostně. Při nástupu do VÚ byl Ludvík pozitivně testován na přítomnost marihuany. Ostatní návykové látky Ludvík neguje, nikdy je nevyzkoušel. Alkohol příležitostně užije ve skupině kamarádů, nikdy se nedostal do stavu silné opilosti.

Zájmová činnost

Manželé Kopřivovi zajišťovali Ludvíkovi od dětství nejrůznější dostupné zájmové kroužky – zpívání ve sboru, malování, keramika, tanec. Ludvík od druhé třídy základní školy také začal chodit do juda. Tento sport jej prý příliš nebavil a docházku do tohoto kroužku se mu po dohodě s pěstouny podařilo

ukončit až v sedmé třídě základní školy. Ludvík měl vždy zájem o fotbal, ten mu po dlouhém naléhání pěstouni zajistili v šesté třídě základní školy. Ludvík s aktivní účastí ve fotbalovém týmu musel skončit s nástupem na střední školu, jelikož se to časově nedalo zvládnout (ztrátu oblíbené zájmové činnosti a odstěhování se od pěstounů do internátu lze považovat za jeden z významných faktorů v období rozvíjejících se změn v chování chlapce). Během prvního ročníku střední školy Ludvík chodil pravidelně do tanečních.

Důvody umístění do VÚ a následný pobyt

Důvodem umístění Ludvíka do VÚ byla žádost manželů Kopřivových o okamžité odebrání Ludvíka z rodiny. Požadovali bezodkladně zrušení pěstounské péče s odvoláváním se na jeho opakujících se krádeže v rodině, užívání návykových látek a nerespektování jejich autority. Ze své pozice sociální pracovnice jsem se pokoušela s kolegyní z OSPOD nalézt jinou variantu řešení vzniklé situace. Způsob definitivního zpretrhání vazeb s pěstouny nebyl vzhledem k době umístění dítěte v rodině a okolnostem vnímán optimálně. Sociální pracovnice do rodiny pravidelně docházela, nikdy nebyly řešeny zásadní problémy, a to ani krádež peněz či užívání návykových látek. Za naše zařízení jsem doporučila, že by bylo možné pokusit se situaci řešit návštěvou ambulantního oddělení střediska výchovné péče (dále jen SVP). Předpokladem pro úspěšnou intervenci SVP je ale ochota všech zúčastněných stran spolupracovat k dosažení stanoveného cíle – v tomto případě tedy narovnání vztahů uvnitř pěstounské rodiny a navrácení chlapce zpět manželům Kopřivovým. Pěstouni Kopřivovi ale spolupráci se speciálním pedagogem a psychologem SVP razantně odmítli a nesouhlasili ani s dvouměsíčním dobrovolným pobytem Ludvíka v SVP. Pěstouni trvali na okamžitém ukončení péče. Návrh na umístění do našeho zařízení si podali sami a soud jim vyhověl.

Příjmu Ludvíka do VÚ se účastnili oba pěstouni. Přivezli Ludvíkovi všechny jeho věci včetně společenského obleku, trofejí a sportovních věcí. Ludvík se jevil s celou situací smířen, opakoval dokola několik stejných frází typu „Jsem feťák.“ a „Kradu.“. Pan Kopřiva byl schopen hovořit pouze o velikém zklamání z Ludvíka a o tlaku na svou ženu s tím, že toto ve svém

věku nemají zapotřebí. Paní Kopřivová byla při začátku setkání plačtivá. Zlom v jejím chování přišel ve chvíli, kdy byla vybídnutá, aby před Ludvíkem sumarizovala důvody k ukončení péče. Opět byly zmiňovány krádeže. Na otázku o kolik peněz se celkově jedná, jsem dostala odpověď, že jsou to řádově tisíce. Po naléhání, aby byla částka zkonkretizována, bylo sděleno, že se jedná o dva až tři tisíce od začátku studia na střední škole. Při dalším zjišťování okolností bylo shledáno, že Ludvík dostával jen minimální kapesné. Kopřivovi dále sdělili, že bez prodlení ruší Ludvíkovi trvalou adresu a také zažádali o změnu jeho příjmení. Paní Kopřivová k jakýmkoliv dalším formálním krokům, jichž by se měla účastnit osobně, zaujala výrazný distanc s tím, že v našem zařízení zanechá pro tyto účely plnou moc, aby již do VÚ nemusela docházet a nebyla tímto obtěžována. Následně byli pan a paní Kopřivovi upozorněni, že pobyt v našem zařízení je za finanční úhradu. Tato informace pěstouny zjevně vyvedla z míry, ale pouze do té doby, nežli byli seznámeni s tím, že dokud nebude soudně zrušena pěstounská péče, tak dávky pěstounské péče budou pobírat i nadále. Částku necelých 2.000,- Kč paní Kopřivová přislíbila každý měsíc uhradit, avšak s připomínkou, že Ludvíkovi žádné kapesné posílat nebudou.

Paní Kopřivová k Ludvíkovi předala mimo trofejí a společenského obleku také šanon jeho dokladů a osobních věcí včetně fotografií. Mělo se jednat o Ludvíkovy fotografie s rodinou za třináct let jeho života. Ani na jediné fotografii nebyl Ludvík s žádným ze svých bratrů, ani s jedním pěstounem, žádné zážitky z dovolené či rodinné oslavy – na všech fotografiích byl pouze on sám. Zda „typické rodinné fotografie“ vůbec existovaly nebo zda byly účelově přebrány Kopřivovými tak, aby se nedostaly z jejich kruhu, se lze pouze domnívat. V šanonu byly také všechna Ludvíkova vysvědčení, u každého byl vždy vypočítaný průměr známek. Zvýrazněné byly i dopisy základní školy o zaostávání Ludvíka v předmětech. Nejvíce zarážející byl seznam sepsaných trestů. Příkladně: V osmi letech Ludvík ukradl pytlík bonbonů v obchodě. Pěstouni rozhodli, že se Ludvík půjde do obchodu omluvit, k tomu mu byla na týden zakázána televize a kamarádství, navíc sedm dní v týdnu musel psát, že se v obchodě nekrade. Ludvík týden

krasopisně psal. I to bylo součástí Ludvíkových složek. Vrcholným sdělením byla smlouva mezi Ludvíkem a pěstouny z dubna 2017. Jednalo se o sepsání pravidel pro Ludvíka, které nesmí porušit. Pěstouni se zavázali k tomu, co budou plnit. Sankce za porušení této smlouvy byla stanovena doslovně: „Při nedodržení ze strany nezletilého mohou rodiče využít své možnosti požádat soud o zbavení poručnictví a vrátit nezletilého do dětského domova.“

Ludvík od nástupu do našeho zařízení porušil stanovená pravidla VÚ jen v jediném případě na vycházce, kdy ještě s dalším chlapcem požili alkohol (dle sdělení chlapců - jedno pivo) a při návratu do zařízení byli oba pozitivně testováni na 0,2 ‰ alkoholu v dechu. Ludvík je všemi kolegy chválen jako bezkonfliktní chlapec, trpělivý, ochotný pomoci ostatním chlapcům. Nevstupuje do interpersonálních střetů, je přátelský, vlídný. Během letních prázdnin absolvoval několik výjezdů⁵³ mimo zařízení převážně s klienty SVP. Od nástupu do zařízení Ludvík „ožil“. Je přístupnější k vedení dialogu o jeho situaci, sdílnější stran jeho obav a starostí. To, že ho Kopřivovi odstrčili, jej velmi mrzí a sám vývoj událostí dostatečně nechápe. Uvádí, že ve výchovném ústavu mu je lépe, a že je rád za naši pomoc, výchovné vedení a vlídné jednání. V důvěrném rozhovoru se kolegyni svěřil, že pěstouni při výchově užívali fyzických trestů – vzpomínal na rány řemenem, na urážlivá pojmenování „feťáku“, i na snahu od problémů doma nějakým způsobem utéct. V našem zařízení jsme krom vstupního testu nezaznamenali další pozitivitu na marihuanu. Ludvík situaci v pěstounské rodině nechce prozatím nijak řešit.

O vývoji Ludvíkovy situace jsem informovala sociální pracovníci z příslušného OSPOD. Její překvapení z reálného stavu věci bylo patrné, již jen proto, že sama osobně prováděla v rodině návštěvy, které se zdály být v pořádku. Z posouzení celé situace nám vyplynulo, že manželé Kopřivovi nechtěli Ludvíkovi pomáhat na jeho cestě k osamostatnění se po ukončení přípravy na budoucí povolání.

---

⁵³ Jedná se o naplánovaný výlet vychovateli mimo zařízení v trvání 2 až 7 dnů. Pobytový, poznávací, zátěžový a sportovní program s nácvikem samoobslužných aktivit a spoluprací v kolektivu. Počet vychovatelů je v poměru k počtu dětí: 1-3 děti = 1 vychovatel; 4-6 dětí = 2 vychovatelé, 7 a více dětí = 3 vychovatelé.

Co říci k „případu Ludvík“ závěrem. Pro všechny zúčastněné strany zůstávají nezodpovězené otázky. Pro Ludvíkovu sociální pracovníci – zda má její práce za těchto podmínek význam, pro Ludvíka – proč se ho Kopřivovi zřekli, pro mě – proč pěstouni svému biologickému synovi nepořídili na hraní raději psa?

Závěr

Na základě vlastní praxe v oboru, v síti ústavních zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy, mohu konstatovat, že situace ve školských výchovných zařízeních je kritická. Dnes a denně pracujeme s klienty, jejichž životy bývají zpravidla od útlého dětství negativně zatížené. Práce s nimi vyžaduje vysoce specializovaný přístup zajištěný celým týmem odborníků z mnoha profesí. A přesto šance na úspěch dosáhnout změny ve struktuře osobnosti dítěte či mladistvého a změny v jejich sebepojetí a přístupu k vlastnímu životu nejsou vysoké. Mravně hodnotový žebříček těchto dětí bývá zpravidla orientován na uspokojování svých vlastních potřeb, bez ohledu a jakéhokoliv respektu k lidem ze svého blízkého, natožpak vzdáleného sociálního okolí. Představu, že tyto „děti“ se stanou vhodnými adepty pro jakoukoliv náhodně zvolenou či nedostatečně promyšlenou formu náhradní rodinné péče, považuji za naivní.

Výsledky výzkumného šetření ukázaly, že v praxi je pro výchovné zařízení diagnostická zpráva u nově přijímaného klienta nezbytná. Tato zpráva je ujištěním, že dítě či mladistvý naplňuje svými potřebami odbornou profilaci konkrétního zařízení. Také průběh pobytu v diagnostickém ústavu je pro zařízení důležitou informací. Minimálně se na základě diagnostické zprávy lze orientovat, co může od dítěte očekávat, jak se bude pravděpodobně chovat a na co se připravit.

Většina zařízení má negativní zkušenost se spoluprací s orgánem sociálně právní ochrany dětí. To především v oblasti dotazování se sociálních pracovníků na volné kapacity v zařízeních, do něhož cílí klienta umístit. Pokud se pracovník OSPOD před podáním návrhu na umístění dítěte do zařízení netáže na volnou kapacitu, může se stát, že dané zařízení nebude mít volné místo a dítě tak nebude moct přijmout. Tím se zvyšuje nejistota klientů a dochází k prohlubování rušivých prvků v resocializačním procesu, což ve výsledném efektu lze označit za sekundární viktimizaci.

Ukazuje se ale, že OSPOD ve většině případů konzultuje situaci dítěte se zařízením. Na druhou stranu se stává, že ke konzultaci nedochází. V takovém případě se v zařízení ocitne dítě, které neodpovídá profilu zařízení,

což negativně zatěžuje dítě i zařízení. Výjimkou není ani situace, kdy OSPOD nesdělí závažné skutečnosti k životní situaci dítěte, které by za normálních okolností také vedly k jeho umístění do jiného, vhodnějšího zařízení. Podstata informačního šumu či dokonce hladu tkví ale mnohdy jinde, než v neochotě pracovníků OSPOD informace sdělovat. Jedná se totiž o to, že oni sami danou informaci nemají, či ani nemohou mít, neboť ji lze získat až na základě podrobného diagnostického vyšetření.

Je zneklidňující fakt, že od roku 2014, tedy od účinnosti občanského zákoníku č. 89/2012 Sb., většina ústavů přijala děti, které neodpovídaly jejich profilu. Je tedy patrné, že někteří pracovníci OSPOD neznají podrobnou profilaci jednotlivých zařízení a jsou tak například děti se závislostí na OPL nevhodně umisťovány do zařízení bez specializace na tuto problematiku. Nebo se vyskytují situace, kdy umístěné děti měly takový typ učebního oboru, který nebyli pracovníci daného zařízení schopni zajistit tak, aby dítě mohlo pokračovat v přípravě na budoucí povolání.

Nezanedbatelná je také neznalost režimovosti jednotlivých zařízení. V praxi to vypadá tak, že jsou děti umisťovány do zařízení s režimem, který je pro ně naprosto nevyhovující.

Současná délka soudního jednání při přemístění dítěte do jiného zařízení je pro většinu odborníků z praxe neadekvátně dlouhá. Tato doba čekání negativně ovlivňuje chod zařízení a objevují se kumulativně sociálně patologické jevy jako dlouhodobé úteky ze zařízení, páčání trestné činnosti, užívání OPL, užívání alkoholu, napadání a šikanování ostatních klientů i sebepoškozování. S ohledem na daná zjištění dochází k časté hospitalizaci dětí v dětské psychiatrické nemocnici. Namísto toho, aby zařízení děti a mladistvé výchovně korigovaly, prohlubují u nich deviantní vzorce chování.

Opakovaně dochází k pozdnímu nástupu dětí po ukončení povinné školní docházky do středních škol a odborných učilišť. To v důsledku toho, že soudní jednání o přemístění dětí z dětských domovů se školou do výchovných ústavů je neadekvátně dlouhé a děti tak opakovaně nestihnou nastoupit včas k přípravě na budoucí povolání.

Do roku 2014, než vešel v účinnost Občanský zákoník č. 89/2012 Sb., vykazoval systém institucionální péče podstatně větší stabilitu, nežli je tomu dnes. Nezavrhneme ale téma transformace pojetí ústavní výchovy, avšak v logických, na sebe navazujících legislativních krocích, za současné dostatečné finanční podpory.

Měli bychom usilovat o to, aby mladiství delikventi byli v co možná největší možné míře odstíněni od negativních faktorů, které na ně působily před jejich umístěním do ústavních zařízení, ale co především, neměli bychom dopustit, aby byli poškozováni samotným systémem.

Předpokladem úspěchu je spolupráce s biologickou rodinou dítěte či mladistvého, posilování kompetencí primární rodiny a cílená práce zaměřená na narovnávání vztahů mezi jejími členy. Tento scelovací model je nyní kladen na pracovníky OSPOD, kteří vzhledem k vysokému počtu klientů a stávající agendě nemají dostatečný prostor k účinné spolupráci s rodinou. Týmy specialistů ve výchovných zařízeních jsou přímo k takové činnosti povoláni, a jsou schopné erudovaně formou konsilií rozhodnout v zájmu dítěte a pro jeho blaho.

Seznam použité literatury

Monografie

HALÍŘOVÁ, Martina. *Sociální patologie a ochrana dětství od dob osvícenství do roku 1914. disciplína jako součást ochrany dětství*. Univerzita Pardubice, 2012. ISBN 978-80-7395-486-4

MACELA, Miloslav. In KRÍSTEK, Adam. *Zákon o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy a o preventivně výchovné péči. Komentář*. Wolters Kluwer ČR, Praha 2017. ISBN 978-80-7552-821-6

PACNEROVÁ, Helena a kol. *Standardy kvality péče o děti ve školských zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy a preventivně výchovné péče*. NÚV. Praha 2015. ISBN 978-80-7481-138-8

PILÁŘ, Jiří. In JEDLIČKA, Richard a kol. *Poruchy socializace u dětí a dospívajících. Prevence životních selhání a krizové intervence*. Grada Publishing, a.s. Praha 2015. ISBN 978-80-247-5447-5

SCHELLEOVÁ, Ilona a kol. *Právní postavení mladistvých*. EUROLEX BOHEMIA s. r. o., Praha 2004 ISBN 80-86432-82-3

ŠVANCAR, Zdeněk, BURIÁNOVÁ, Jana. *Speciálně-pedagogické problémy ústavní a ochranné výchovy*. Státní pedagogické nakladatelství Praha 1988. ISBN 14-363-88

VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Portál, s. r. o., Praha 2004. ISBN 80-7178-802-3

VÍRAVOVÁ, Jiřina. *Ohrožované dítě: Ohrožování dětí a jeho vztahový rámec u jedinců umístovaných do diagnostického ústavu*. Praha, 2014. Disertační práce. Karlova univerzita, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce doc. Boris Titzl, Ph.D.

ZEZULOVÁ, Jana. *Trestní zákonodárství nad mládeží*. Masarykova univerzita, Brno 1997 ISBN 80-210-1643-4

Právní předpisy

Důvodová zpráva k občanskému zákoníku č. 89/2012 Sb., ze dne 3. 2. 2012, navrhovatelé RNDr. Petr Nečas a JUDr. Jiří Pospíšil

Důvodová zpráva k občanskému zákoníku č. 89/2012 Sb., ze dne 2. 12. 2016, navrhovatel prof. JUDr. Helena Válková, CSc. a kol.

Organizační směrnice pro dětské domovy, zvláštní výchovná a diagnostická zařízení, č. j.: 30 374/71-201, ze dne 28. prosince 1971

Vyhláška č. 438/2006 Sb., Vyhláška, kterou se upravují podrobnosti výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy ve školských zařízeních

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže)

Prameny

Osobní spisová dokumentace Výchovného ústavu, SVP Klíčov a SŠ, Čakovická 51, Praha 9.

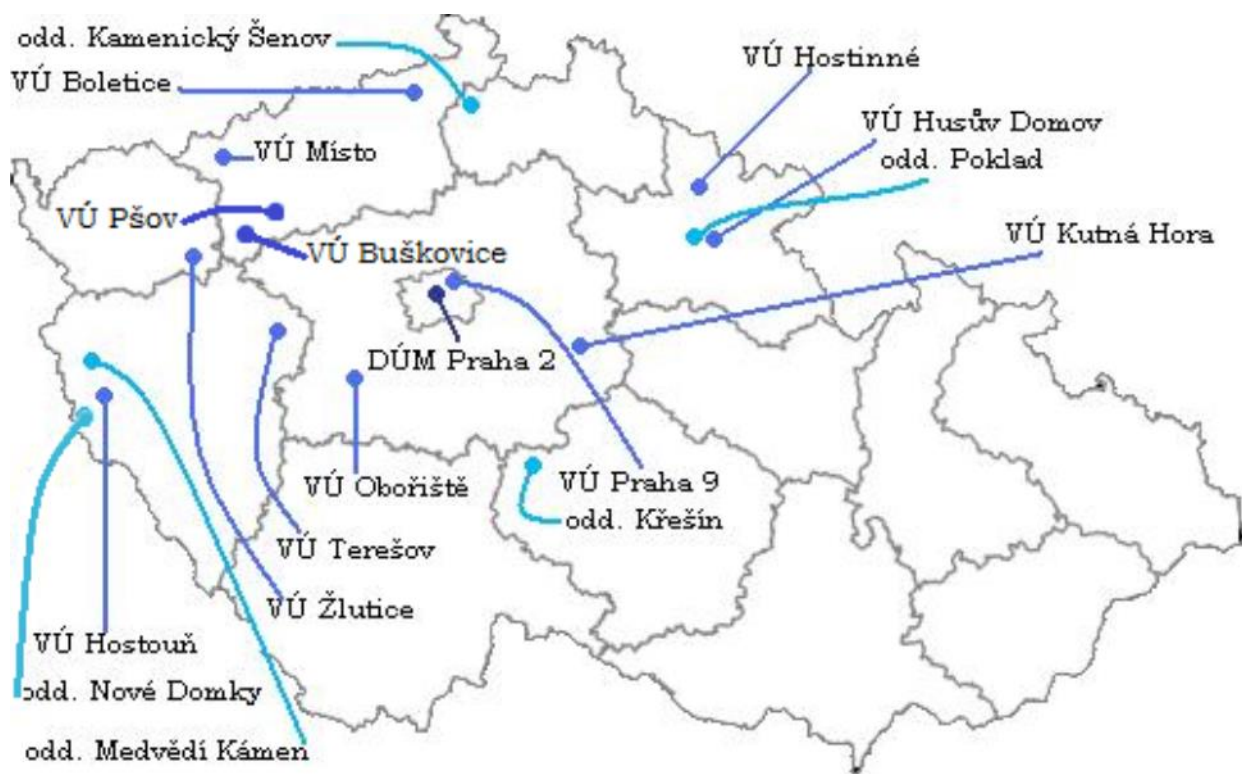
Ostatní

Standardy kvality péče o děti, MŠMT ČR. MŠMT ČR [online]. [cit. 02.04.2018]. Dostupné z <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/standardy-kvality-pece-o-deti>

Historie diagnostického ústavu pro mládež Praha 2 [online]. [cit. 14.05.2018]. Dostupné z <http://dius.cz/historie/>

Seznam obrázků

Obrázek č. 1 - DÚM a síť jeho výchovných ústavů

Příloha 1. Seznam výchovných zařízení DÚM

Diagnostický ústav pro mládež Praha 2

Diagnostický ústav pro mládež

Adresa	Lublaňská 33, Praha 2
Kapacita zařízení	46 klientů
Nabízené učební obory	Civilní střední školy v rámci celé Prahy
Profil vhodného klienta	Všichni klienti, u kterých je nezbytné provést diagnostiku.
Specializované oddělení	Skupina při DÚM určená k dlouhodobému pobytu chlapců, kteří prošli diagnostickým pobytem a jsou studenty denního studia na pražských školách. Klient této skupiny musí být spolehlivý a samostatný, aby zvládl každodenní cestu do školy a zpět bez ohrožení sebe či svého okolí.

Výchovný ústav Boletice nad Labem

Výchovný ústav, Dětský domov se školou, Středisko výchovné péče, Základní škola, Střední škola a Školní jídelna Boletice nad Labem

Adresa	Vítězství 70, Děčín XXXII
Kapacita zařízení	80 klientů
Nabízené učební obory	<ul style="list-style-type: none"> - práce ve stravování (doba studia - 2 roky) - kuchař – číšník (3 roky) - provozní služby (2 roky) - stavební práce (2 roky) - zahradnická výroba (2 roky)
Profil vhodného klienta	Klienti s nařízenou ústavní i ochrannou výchovou, studenti výše uvedených učebních oborů či se zájmem o dané studium.
Specializované oddělení	Pracovně výchovná skupina v Kamenickém

Šenově. Dříve klienti pracovali a vyučili se v místních sklárnách, po jejich uzavření pracují pro místní podnikatele bez možnosti vyučení.

Výchovný ústav Buškovice

Výchovný ústav, Středisko výchovné péče a Střední škola Buškovice

Adresa	Buškovice 203, Podbořany
Kapacita zařízení	40 klientů
Nabízené učební obory	<ul style="list-style-type: none"> - stavební výroba (doba studia - 2 roky) - zednické práce (3 roky) - zahradnická výroba (2 roky) - tesařské a truhlářské práce (3 roky) - zedník (3 roky) - lesnické práce (2 roky) - civilní střední školy
Profil vhodného klienta	Klienti s nařízenou ústavní i ochrannou výchovou, studenti výše uvedených učebních oborů či se zájmem o dané studium.

Výchovný ústav Hostinné

Výchovný ústav, Střední škola a Středisko výchovné péče Hostinné

Adresa	B. Smetany 474, Hostinné
Kapacita zařízení	32 klientů
Nabízené učební obory	<ul style="list-style-type: none"> - stavební práce (doba studia - 2 roky) - civilní střední školy
Profil vhodného klienta	Klienti s nařízenou ústavní výchovou, studenti výše uvedených učebních oborů či se zájmem o dané studium.

Výchovný ústav Hostouň

Výchovný ústav, Dětský domov se školou, Základní škola, Střední škola a

Školní jídelna Hostouň

Adresa	Chodské náměstí 141, Hostouň
Kapacita zařízení	64 klientů
Nabízené učební obory	<ul style="list-style-type: none"> - stravovací a ubytovací služby (3 roky) - zemědělské práce (doba studia - 3 roky) - rekvalifikační kurzy (svářečský, motorové pily, studené kuchyně, barmanský, autoškola sk. T)
Profil vhodného klienta	Klienti s nařízenou ústavní i ochrannou výchovou, studenti výše uvedených učebních oborů či se zájmem o dané studium.
Specializované oddělení	Výchovně léčebná jednotka Medvědí Kámen určena pro klienty ohrožené závislostí a závislé na alkoholu, omamných a psychotropních látkách.

Výchovný ústav Husův Domov

Výchovný ústav Husův Domov a Školní jídelna

Adresa	Vrchlického 700, Dvůr Králové nad Labem
Kapacita zařízení	53 klientů
Nabízené učební obory	<ul style="list-style-type: none"> - civilní střední školy
Profil vhodného klienta	Klienti s nařízenou ústavní výchovou vhodní pro zařazení do jednoho, ze specializovaných oddělení.
Specializované oddělení	<ul style="list-style-type: none"> • Oddělení Poklad je určeno pro klienty ohrožené závislostí a závislé na alkoholu, omamných a psychotropních látkách. • Oddělení pro děti vyžadující výchovně léčebný režim v důsledku jejich neurologického poškození, psychického a psychiatrického onemocnění.

Výchovný ústav Kutná Hora

Výchovný ústav Kutná Hora

Adresa	Hloušecká 279/6, Kutná Hora
Kapacita zařízení	32 klientů
Nabízené učební obory	<ul style="list-style-type: none"> - civilní střední školy - pracovně výchovná skupina
Profil vhodného klienta	Klienti s nařízenou ústavní výchovou, studenti se zájmem o studium v civilní škole v okolí výchovného ústavu nebo ti, kteří nemají zájem o studium a jsou zařazeni do pracovně výchovné skupiny.

Výchovný ústav Místo

Výchovný ústav, Dětský domov se školou, Základní škola, Střední škola a Školní jídelna Místo

Adresa	Místo 66, Místo
Kapacita zařízení	32 klientů
Nabízené učební obory	<ul style="list-style-type: none"> - praktická škola (doba studia - 2 roky) - zahradnická výroba (2 roky) - provozní služby (2 roky)
Profil vhodného klienta	Klienti s nařízenou ústavní výchovou, studenti výše uvedených učebních oborů či se zájmem o dané studium. Zařízení se specializuje na práci s klienty se sníženým intelektem.

Výchovný ústav Obořiště

Výchovný ústav, Střední škola a Školní jídelna Obořiště

Adresa	Obořiště 1, Obořiště
Kapacita zařízení	40
Nabízené učební obory	<ul style="list-style-type: none"> - truhlář (doba studia - 3 roky) - zedník (3 roky)

Profil vhodného klienta	- práce ve stravování (2 roky)
	Klienti s nařízenou ústavní výchovou, studenti výše uvedených učebních oborů či se zájmem o dané studium.

Výchovný ústav Praha 9

Výchovný ústav, Středisko výchovné péče a Střední škola Praha 9

Adresa	Čakovická 783/51, Praha 9
Kapacita zařízení	16 + 8 klientů
Nabízené učební obory	- práce ve stravování (doba studia - 2 roky) - civilní střední školy v Praze
Profil vhodného klienta	Klienti s nařízenou ústavní výchovou, studenti výše uvedeného učebního oboru či se zájmem o dané studium. Z velké části se jedná o studenty denního studia na pražských školách. Klient tohoto zařízení musí být spolehlivý a samostatný, aby zvládl každodenní cestu do školy a zpět bez ohrožení sebe či svého okolí.
Specializované oddělení	Oddělení Křešín určené pro klienty ohrožené závislostí a závislé na alkoholu, omamných a psychotropních látkách.

Výchovný ústav Pšov

Výchovný ústav a Středisko výchovné péče Pšov

Adresa	Pšov 1, Podbořany
Kapacita zařízení	40 klientů
Nabízené učební obory	- civilní střední školy - pracovně výchovná skupina
Profil vhodného klienta	Klienti s nařízenou ústavní i ochrannou výchovou. Studenti se zájmem o studium v civilní škole v okolí výchovného ústavu nebo

ti, kteří nemají zájem o studium a jsou zařazeni do pracovní výchovné skupiny.

Výchovný ústav Terešov

Výchovný ústav a Střední škola Terešov

Adresa	Terešov 1, Zbiroh
Kapacita zařízení	30 klientů
Nabízené učební obory	- zámečnick (doba studia - 3 roky)
Profil vhodného klienta	Klienti s nařízenou ústavní výchovou, studenti výše uvedeného učebního oboru či se zájmem o dané studium.

Výchovný ústav Žlutice

Výchovný ústav, Dětský domov se školou, Základní škola, Střední škola a Školní jídelna Žlutice

Adresa	Jiráskova 344, Žlutice
Kapacita zařízení	12 klientů
Nabízené učební obory	- kuchař – číšník (doba studia - 3 roky) - práce ve stravování (doba studia - 3 roky)
Profil vhodného klienta	Klienti s nařízenou ústavní výchovou, studenti výše uvedených učebních oborů či se zájmem o dané studium.

Příloha 2. Dotazník

Vážený kolegové,

žádám Vás o spolupráci a prosím o vyplnění dotazníku se zaměřením na legislativní vývoj ústavní výchovy. Tento dotazník je určen pro pracovníky ústavních zařízení, kterých se legislativní změny dotýkají.

Dotazník je anonymní a chci jej primárně využít ve své diplomové práci na téma: „Vývoj péče o mládež v legislativním kontextu.“ Předpokládám též, že zpracované výsledky tohoto dotazníku budou moci přispět do kvalifikované diskuse o těchto problémech.

Velmi děkuji za Váš čas a ochotu.

Irena Petruželová

Úpravou Občanského zákoníku došlo od 1. 1. 2014 ke změně kompetencí diagnostických ústavů. Od této doby umísťuje děti do konkrétního zařízení soud.

1. Z hlediska adekvátnosti práce s novým klientem je pro Vás diagnostická zpráva:
  - zcela nezbytná
  - spíše užitečná
  - spíše neužitečná
  - zcela zbytečná
2. Dotazuje se OSPOD před podáním návrhu na umístění klienta do Vašeho zařízení na volnou kapacitu?
  - ano
  - spíše ano, někdy ne
  - spíše ne, někdy ano
  - ne
3. Konzultuje OSPOD s Vaším zařízením před umístěním případ klienta?
  - ano
  - spíše ano, někdy ne
  - spíše ne, někdy ano
  - ne
4. Jaká je pro Vás přijatelná délka, když čekáte na příjem nového klienta, kterému OSPOD zarezervoval místo ve Vašem zařízení?
  - do jednoho dne
  - do týdne
  - do měsíce
  - do půl roku
5. Stalo se, že bylo od 1. 1. 2014 do Vašeho zařízení soudem umístěno dítě, které neodpovídalo profilu zařízení?
  - ano
  - ne

6. Pokud jste v předchozí otázce odpověděli ano, v čem klient neodpovídal?(možno více odpovědí)
- závislost na OPL (v zařízení nemáte oddělení pro tyto klienty)
  - nevhodný učební obor (v zařízení nemáte daný učební obor a nešlo jej zajistit ani v okolních učilištích)
  - dítě potřebovalo režimovější zařízení
  - dítě bylo vhodné do volnějšího typu zřízení
  - dítě nebylo vhodné umístit do zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy, vhodné by z Vašeho pohledu bylo umístění do:
    - psychiatrické nemocnice
    - vězení pro mladistvé
    - ústavu sociální péče
    - pěstounské péče
  - jiné: .....
7. Je současná délka soudního jednání přijatelná, když žádáte o přemístění klienta do jiného zařízení?
- ano
  - spíše ano, někdy ne
  - spíše ne, někdy ano
  - ne
8. Délka soudního jednání bývá v případech přemístění klienta:
- natolik přijatelná, že nedělá v zařízení zásadnější problémy
  - přijatelná s ojedinělými komplikacemi v zařízení
  - špatně přijatelná – negativně ovlivňuje chod zařízení
9. V případě čekání na přemístění klienta do vhodného výchovného ústavu, došlo u tohoto klienta k některým z těchto jevů:(možno více odpovědí)
- dlouhodobé útěky
  - páchání trestné činnosti
  - užívání omamných a psychotropních látek
  - užívání alkoholu
  - napadání a šikana klientů v zařízení
  - sebepoškozování
  - jiné: .....
10. Museli jste v případě čekání na soudní rozhodnutí využít možnosti hospitalizace klienta v psychiatrické nemocnici?
- ano, jednou
  - ano, několikrát
  - ne
11. Stalo se, že při čekání na přemístění byl ohrožen včasný nástup klienta do středoškolského vzdělávacího systému?
- ano, jednou
  - ano, několikrát
  - ne

12. Kolik dětí od ledna 2014 bylo do Vašeho zařízení umístěno z pěstounské péče?

- žádné
- jedno
- více jak jedno: ..... (prosím, o uvedení počtu)

13. Pokud jste v předchozí otázce uvedli jedno dítě a více, o jakou formu pěstounství se jednalo?(možno více odpovědí)

- prarodiče
- příbuzní
- nepříbuzní pěstouni
- profesionální pěstouni

14. Kolik dětí od ledna 2014 odešlo z Vašeho zařízení do pěstounské péče?

- žádné
- jedno
- více jak jedno: ..... (prosím, o uvedení počtu)

15. Pokud jste v předchozí otázce uvedli jedno dítě a více, o jakou formu pěstounství se jednalo?(možno více odpovědí)

- prarodiče
- příbuzní
- nepříbuzní pěstouni
- profesionální pěstouni

16. Zlepšilo by podle Vás situaci, kdyby byly diagnostickým ústavům navráceny kompetence, které měly do roku 2014?

- ano
- ne
- nevím

17. Zlepšilo by podle Vás situaci, kdybyste mohli být za zařízení účastníky řízení u soudního jednání o umístění a přemístění klienta?

- ano
- ne
- nevím

Možnost komentáře na dané téma:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

PROSÍM, OTOČTE NA DALŠÍ STRÁNKU

A nyní prosím o některé údaje o Vás, které mi umožní podrobnější třídění Vámi uvedených informací.

18. Označte svůj věk:

- do 30 let
- 31 – 40 let
- 41 – 50 let
- 51 – 60 let
- 60 +

19. Pohlaví

- muž
- žena

20. Nejvyšší dosažené vzdělání

- středoškolské s maturitou
- vyšší odborná škola
- vysokoškolské
  - bakalářské
  - magisterské
  - doktorandské
- jiné .....

21. Obor studia: .....

22. Léta praxe v zařízení pro výkon ÚV a OV: .....

23. Pozice v zařízení (možno více odpovědí)

- ředitel
- zástupce ředitele
- vedoucí vychovatel
- sociální pracovník
- jiné .....

24. Specifikum zařízení (možno více odpovědí)

- DÚ
- VÚ
- SVP
- DDŠ